

2155

ZAKŁAD POWSZECHNEJ HISTORII
PAŃSTWA I PRAWA UMK.

Nr

L. inw. 2155

DZIEWULSKI

STATYSTYKA LUDNOŚCI

gubernii Lubelskiej i Siedleckiej

wobec projektu utworzenia

GUBERNII CHEŁMSKIEJ

WYDANE STARANIEM
Redakcyi „EKONOMISTY”

SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI
E. WENDE i S-ki (T. Hiż i A. Turkuł)
WARSZAWA. 1909.

2155

Dep. 689

STATYSTYKA LUDNOŚCI

GUBERNII LUBELSKIEJ i SIEDLECKIEJ WOBEC PROJEKTU
UTWORZENIA

GUBERNII CHEŁMSKIEJ

Z księgozbioru
ś. p. prof. W. Makowskiego

Nr. 689

Feb 1861

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

CHICAGO, ILL. 60607
U.S. DEPT. OF AGRICULTURE
BUREAU OF PLANT INDUSTRY

STEFAN DZIEWULSKI

STATYSTYKA
LUDNOŚCI
gubernii Lubelskiej i Siedleckiej
wobec projektu utworzenia
GUBERNII CHEŁMSKIEJ

WYDANE STARANIEM
Redakcyi „EKONOMISTY”

SKŁAD GŁÓWNY W KSIĘGARNI
E. WENDE i S-ki (T. Hiż i A. Turkul)
WARSZAWA. 1909.

br. 35352

Inw. nr. 2155

DRUK TOW. PAK S. ORGELBRANDA S-6w.

Wz-369/2022

Wobec projektu wykrojenia z gubernii Lubelskiej i Siedleckiej kilku powiatów, zamieszkałych częściowo przez ludność prawosławną, jednym z głównych, zasadniczych i decydujących zagadnień jest sprawa dokładnej statystyki wyznaniowej ludności na wzmiankowanym terytoryum.

Opracowanie niniejsze, podając dokładną statystykę ludności gub. Lubelskiej i Siedleckiej, pozostawia umyślnie na boku wszelkie inne sprawy społeczne, ekonomiczne i narodowe, wynikające na tle projektu utworzenia gubernii Chełmskiej, jak np. istnienie w Królestwie odmiennych stosunków rolnych, odrębnego ustroju gminnego, specjalnego prawodawstwa i instytucji sądowych, urzędzeń administracyjnych i t. d. Wszystkie te przeobrażenia, którym uległoby życie ludności na omawianem terytoryum w dziedzinie prawa familijnego, spadkowego, hipotecznego i t. d. zasługują na specjalną, wyczerpującą ocenę, która przekracza ramy niniejszego studium statystycznego.

Zadaniem naszym jest zestawienie jaknajdokładniejsze statystyki narodowościowej (a właściwie wyznaniowej) ludności, osiadłej w granicach obecnej gubernii Lubelskiej i Siedleckiej, zwłaszcza zaś we wschodnich powiatach, których dotyczy projekt wytworzenia nowej gubernii Chełmskiej.

Statystyka wyznaniowa, przeprowadzona na zakwestyjonowanym terytoryum, stanowi bowiem nietylko jedno z najważniejszych zagadnień w sprawie wytworzenia nowej gubernii, ale zarazem jest pierwszym z kolei pytaniem, które należy dokładnie zbadać i rozstrzygnąć.

Jedynie obliczenie i zestawienie wyników statystyki wyznaniowej przekona nas, czy w rzeczywistości możliwym i wykonalnym jest projekt wykrojenia z obydwóch gubernii takiego kompleksu ziem, które byłyby zamieszkałe przez mniej lub więcej jednolitą ludność prawosławną. Dopiero ścisła statystyka wyznaniowa da nam dokładny zarys tych terytoriów, które są zamieszkałe bądź przez ludność katolicką, bądź przez prawosławną.

Istniejące źródła statystyki urzędowej, zawarte w *Pracach Warszawskiego Komitetu Statystycznego* oraz w wydawnictwach statystyk gubernialnych (t. zw. *Pamiętnyja książki*) różnią się między sobą dość znacznie.

Tak, np., według *Prac Warszawskiego Komitetu Statystycznego* (Tom XXIII) ludność gubernii Lubelskiej w dniu 1 stycznia 1905 roku wynosiła 1,389,383 głów, zaś według *Pamiętnyja książki* w tejże dacie ludność wynosiła 1,437,351 głów. Okazuje się więc, że dwa źródła urzędowe, podając ogólną cyfrę ludności gubernii Lubelskiej w dniu 1 stycznia 1905 r., różnią się między sobą o 47,968 głów ¹⁾.

Podobne błędy wykazuje również i zestawienie statystyki wyznaniowej, jeżeli porównać ze sobą przytoczone wyżej dwa źródła urzędowe, t. j. *Warszawskiego Komitetu Statystycznego* (Tom XXIII); z drugiej zaś rocznik gubernialny: *Pamiętnaja książka* gubernii Lubelskiej za 1906 r.

Załączona niżej tablica wykazuje błędy w obliczeniach statystyki wyznaniowej według poszczególnych powiatów:

¹⁾ Porównaj: *Prace Warszawskiego Komitetu Statystycznego*. Tom XXIII, oraz *Pamiętnaja książka* gubernii Lubelskiej za rok 1906 str. 14.

TABLICA № 1.

Statystyka wyznaniowa ludności gub. Lubelskiej w dniu 1 stycznia 1905 roku.

Powiaty	Cyfry według „Rocznika Gubernialnego“ ¹⁾		Cyfry według „Prac Komit. Statystycznego“ ²⁾	
	Ilość prawosławnych	Ilość katolików	Ilość prawosławnych	Ilość katolików
Bілgorajski	37,090	70,693	35,883	67,767
Hrubieszowski.	68,051	37,078	70,015	33,328
Zamojski	28,540	95,672	27,562	92,830
Krasnostawski.	11,436	94,827	11,436	94,827
Lubartowski	2,481	92,944	2,328	90,040
Lubelski	1,286	128,194	705	120,904
m. Lublin	3,779	24,718	3,779	24,718
Nowo-Aleksandryjski	1,107	132,694	1,246	130,145
Tomaszowski	53,808	51,184	53,387	50,153
Chełmski	72,866	54,906	71,022	52,394
Janowski.	2,762	120,993	2,540	110,232
Ogółem w całej gub.	283,206	903,903	280,503	866,838

Jak się okazuje po zbadaniu tablicy powyższej, jedynie w dwóch powiatach, na ogólną liczbę jedenastu, zaczerpnięte

¹⁾ „Pamiętna książka lublińskiej gubernii na 1906 god. Otdiel statističeskij“.

²⁾ „Trudy Warszawskaho komiteta. Wypusk XXIII. Nalicznoje nasilenie Lublińskiej gub. k 1 janwara 1905 goda“.

z dwóch źródeł urzędowych cyfry statystyki wyznaniowej zgadzają się ze sobą. W pozostałych dziewięciu powiatach wykazują wielkie różnice. Pomyłki są tak znaczne, że przekraczają nawet cyfrę 10,000, gdy porównamy ludność katolicką w powiecie Janowskim (według *Prac Komitetu* 110,232, zaś według *Rocznika gubernialnego* 120,993).

Dla dokonania obliczeń statystyki wyznaniowej w pracy niniejszej za punkt wyjścia wzięte zostały dla gub. Lubelskiej cyfry statystyki urzędowej z dnia 1 stycznia 1905 roku, t. j. daty, poprzedzającej ogłoszenie Ukazu tolerancyjnego.

Cyfry te następnie uzupełnione zostały danymi, zaczerpniętymi z regestrów urodzeń, zejść i „conversów“ (t. j. spisów osób, które na podstawie Ukazu tolerancyjnego przyłączyły się do kościoła rzymsko-katolickiego w ciągu całego 1905 roku). Tym sposobem otrzymano cyfry, dotyczące stanu wyznaniowego ludności w dniu 1 stycznia 1906 roku.

W ciągu 1905 roku zaszły w stosunku liczbowym wyznawców poważne zmiany. Korzystając z Ukazu tolerancyjnego, ludność unicka przyłączyła się, jak wiadomo, w dużej liczbie do kościoła rzymsko-katolickiego. Jednak statystyka urzędowa częściowo tylko zmiany te zaznaczyła i dla tego w niektórych gminach zachodzą większe różnice między obliczeniami, opartymi na aktach stanu cywilnego, a statystyką urzędową.

W innych wszakże gminach cyfry, wyprowadzone na podstawie ruchu ludności według ksiąg stanu cywilnego (w 1905 r.), zgadzają się lub bardzo nieznacznie różnią się od obliczeń ludności według statystyki urzędowej na dzień 1 stycznia 1906 r.

W tym ostatnim wypadku, to znaczy tam, gdzie wyniki z obliczeń okazały się prawie zgodne ze statystyką urzędową, wykazujemy w obliczeniach naszych stan liczebny wyznawców w dacie 1 stycznia 1906 r. według cyfr *Warszawskiego Komitetu Statystycznego*.

Jedynie tam, gdzie zachodzą znaczniejsze różnice — a ma to miejsce w t. zw. powiatach unickich — prostujemy te dane przy pomocy cyfr, wyjętych z akt stanu cywilnego za rok 1905 i spisów „conversów“.

Sprostowania te, co do ludności katolickiej, obejmuje tablica № 2 i 3, co do ludności prawosławnej — tablica № 4 i 5.

Dla gub. Siedleckiej, posiadając cyfry „conversów“, dopełnionych w ciągu 1906 roku, mogliśmy wykazać stan ludności w dacie 1 stycznia 1907 roku.

TABLICA № 2.

Sprostowania odnośnie ludności katolickiej w gub. Lubelskiej.

Powiat, gmina lub miasto	W dniu 1 stycznia 1905 roku było głów we- dług Kom. Statystycz. Warszawskiego	Przybyło w r. 1905		Dnia 1 stycznia 1906 r. było zatem	Tymczasem Kom. Stat. Warsz. wyka- zuje 1/I 1906 r.	Uwagi	
		Z nadwyżki urodzeń	Conversów				
Krasnostawski							
m. Krasnystaw . . .	5,643	56	104	5,803	5,736	Tak więc Komit. Stat. na 1/I 1906 w poszcz. gminach wykazuje: mniej, niż 1/I 1905 r.	
gm. Czajki . . .	4,467	81	469	5,017	4,001		
" Fajslawice . . .	6,657	190	?	6,847	6,425		
" Izbica . . .	7,511	66	152	7,729	7,535		
" Krasnystaw . . .	5,022	31	74	5,127	5,087		
" Łopiennik . . .	4,014	186	986	5,186	3,712		" " " " "
" Rudka . . .	5,497	60	943	6,500	5,537		
" Rudniki . . .	7,136	69	44	7,249	6,445		" " " " "
" Rybczewicze . . .	8,662	56	?	8,718	8,103		" " " " "
" Żółkiewka . . .	9,101	146	81	9,328	9,161		
Zamojski							
m. Zamość . . .	3,421	68	1,037	4,526	4,091	mniej, niż 1/I 1905 r.	
gm. Krasnobród . . .	6,548	101	465	7,114	6,669		
" Łabunie . . .	5,738	114	546	6,398	5,726		
" Mokre . . .	7,029	140	2,363	9,532	9,511		
" Nielisz . . .	7,772	108	186	8,066	7,899		
" Radechnica . . .	6,758	135	391	7,284	6 682		" " " " "
" Skierbieszów . . .	3,693	83	738	4,514	4,214		
" Sulów . . .	8,446	134	513	9,093	8,385		" " " " "
" Suchowola . . .	4,666	101	1,159	5,926	4,962		
" Wysokie . . .	4,010	81	949	5,040	4,105		
" Zamość . . .	5,636	118	410	6,164	5,712	prawie bez zmiany	
" Zwierzyniec . . .	5,210	104	1,939	7,253	5,215		
Biłgorajski							
m. Biłgoraj . . .	3,145	13	198	3,356	3,945	mniej, niż 1/I 1905 r.	
gm. Aleksandrów . . .	5,277	73	683	6,033	5,294		
" Babice . . .	2,449	15	60	2,524	2,462		
" Biszcza . . .	2,822	20	100	2,942	2,602		
" Kocudza . . .	7,494	75	21	7,590	7,407		" " " " "
" Księżpol . . .	1,827	40	274	2,141	1,951		
" Majd. Sopocki . . .	5,147	84	701	5,932	4,720		" " " " "
" Potok-Górny . . .	6,083	53	197	6,333	6,001		" " " " "
" Puszcza-Solska . . .	3,858	79	820	4,766	3,873		
" Sól . . .	6,933	123	2,004	9,060	6,932	bez zmiany	
" Tarnogród . . .	1,964	25	144	2,133	1,989		
" Wola-Różanie- cka	4,025	46	119	4,190	3,784	mniej, niż 1/I 1905 r.	

Powiat, gmina lub miasta	W dniu 1 stycznia 1906 roku było głów wędz. kom. Statysty cz. Warszawskiego	Przybyło w r. 1905		Dnia 1 stycznia 1906 r. było zatem	Tymczasem Kom. Stat. Warsz. wyka- zuje 1/I 1906 r.	Uwagi
		Z nadwyżki urodzeń	Conversów			
Chełmski						
gm. Brzeziny . . .	8,174	132	226	8,532	7,831	mniej, niż 1/I 1905 r.
" Bukowa . . .	3,988	96	647	4,731	4,017	
" Cyców . . .	4,794	36	268	5,098	5,026	
" Krzywiczki . . .	3,316	104	1,236	4,656	3,100	" " " " "
" Pawłów . . .	2,689	238	3,379	6,306	2,856	
" Rakolupy . . .	3,360	62	551	3,973	3,460	
" Rejowiec . . .	2,372	88	1,726	4,186	3,549	
" Staw . . .	3,938	90	809	4,837	3,938	bez zmiany
" Turka . . .	2,629	23	351	3,003	2,571	mniej, niż 1/I 1905 r.
" Wojsławice . . .	3,817	47	535	4,399	3,817	bez zmiany
" Zmudź . . .	1,663	24	397	2,084	1,397	mniej, niż 1/I 1905 r.
Hrubieszowski						
m. Hrubieszów . . .	1,895	144	1,778	3,817	1,947	
" Dubienka . . .	2,041	130	388	2,559	1,096	mniej, niż 1/I 1905 r.
gm. Białopole . . .	2,330	69	466	2,865	2,276	" " " " "
" Grabowiec . . .	6,121	23	1,245	7,389	6,726	
" Horodło . . .	2,518	88	1,494	4,100	3,335	
" Hrubieszów . . .	864	80	1,134	2,078	904	
" Jarosławice . . .	4,148	74	764	4,986	4,329	
" Kryłów . . .	1,919	35	309	2,263	1,961	
" Miączyn . . .	2,460	26	632	3,118	1,702	mniej, niż 1/I 1905 r.
" Miętkie . . .	1,474	15	266	1,755	1,469	" " " " "
" Mircze . . .	1,456	15	211	1,682	1,431	" " " " "
" Mołodziatycze . . .	2,424	5	578	3,007	2,517	
" Moniatycze . . .	2,021	56	631	2,708	2,388	
" Werbkowice . . .	1,125	4	366	1,495	1,108	" " " " "
" Dołhobyczów . . .	2,107	45	355	2,507	2,218	
Tomaszowski						
m. Tomaszów . . .	2,870	28	294	3,192	2,955	
gm. Czerkasy . . .	2,275	49	790	3,114	2,277	bez zmiany
" Jarczów . . .	2,134	52	297	2,483	2,138	" "
" Komarów . . .	6,842	95	853	7,791	6,871	
" Kotlice . . .	2,928	41	1,277	4,246	3,067	
" Krynice . . .	6,472	65	356	6,893	6,443	mniej, niż 1/I 1905 r.
" Majdan-Górny . . .	4,848	71	371	5,290	5,078	
" Poturzyn . . .	824	20	75	919	916	
" Rachanie . . .	3,620	66	538	4,224	4,025	
" Tarnawatka . . .	4,833	124	560	5,517	5,148	
" Tomaszów . . .	4,098	59	354	4,511	4,015	" " " " "
" Tyszwce . . .	4,216	70	588	4,874	4,114	
Lubartowski						
gm. Ludwin . . .	6,500	111	120	6,731	6,383	mniej, niż 1/I 1905 r.
Janowski						
gm. Chrzanów . . .	7,510	67	6	7,583	7,164	mniej, niż 1/I 1905 r.

TABLICA № 3.
Sprostowania odnośnie ludności katolickiej w gub. Siedleckiej.

Powiat, miasto lub gmina	1 stycznia 1905 r. było głów	Narodzo- nych ¹⁾		Zmar- łych ¹⁾		Przyrost 2 letni ludności	Conver- sów ¹⁾			Przybyło razem	w 1907 roku winno być	Komitet statysty- czny wykazuje tylko
		1905 r.	1906 r.	1905 r.	1906 r.		1905 r.	1906 r.	Razem			
Sokołowski												
Sokolów . . .	1,494	112	121	69	81	83	1,164	11	1,175	1,258	2,752	2,114
Repki . . .	4,087	209	203	107	92	213	1,151	19	1,170	1,383	5,470	4,631
Sabnie . . .	3,751	147	190	106	108	123	1,348	1	1,349	1,472	5,223	4,041
Sterdyń . . .	10,849	379	395	221	182	371	509	—	509	880	11,720	10,641
Siedlecki												
Mordy . . .	4,626	286	540	110	96	620	1,172	11	1,193	1,813	6,439	5,999
Starawieś . . .	6,413	345	235	270	158	152	12	—	12	104	6,577	6,074 ²⁾
Konstantyno- wski												
Bohukaly . . .	432	1,236	180	85	67	1,264	5,034	123	5,157	6,421	6,853	4,481
Chlebczyn . . .	4,925	218	199	126	100	191	2,046	26	2,042	2,263	7,188	6,539
Czuchleby . . .	2,125	38	18	19	7	30	4,218	8	4,226	4,256	6,381	3,637
Janów . . .	1,371	174	?	24	?	150	606	34	640	790	2,161	1,883
Łysów . . .	3,154	59	66	24	25	70	1,158	19	1,177	1,253	4,407	3,788
Rokitno . . .	362	835	150	34	83	868	2,119	82	2,201	3,069	3,431	2,241
Swory . . .	1,334	80	52	48	32	52	1,857	6	1,863	1,915	3,249	2,815
Wituln . . .	956	74	33	26	17	64	2,002	21	2,023	2,087	3,043	2,787
Zakanale . . .	724	579	167	42	131	573	2,409	172	2,581	3,154	3,878	2,527
Biański												
Dobryń . . .	748	193	?	42	?	151	2,245	31	2,276	2,427	3,175	1,965
Kobylany . . .	459	51	?	32	?	19	3,468	77	3,545	3,564	4,023	602
Kodeń . . .	293	30	?	5	?	25	846	4	850	875	1,168	1,067
Kościelniewice . . .	685	67	?	42	?	25	1,616	23	1,639	1,664	2,349	861
Miedzyłes . . .	1,658	84	?	78	?	6	2,038	97	2,135	2,141	3,799	2,650
Sidorki . . .	910	103	?	57	?	46	3,543	16	3,559	3,605	4,515	1,963
Sitnik . . .	502	84	?	19	?	65	2,177	12	2,189	2,254	2,756	2,146
Ślawatycze . . .	294	68	?	45	?	23	2,180	120	2,600	2,623	2,917	2,367
Radzyński												
Tłuściec . . .	4,069	113	?	75	?	38	2,587	189	2,776	2,814	6,883	3,915 ²⁾
Zahajki . . .	1,376	112	?	61	?	51	2,960	181	3,141	3,192	4,568	3,971
Włodawski												
Włodawa . . .	755	95	146	65	94	82	1,110	61	1,171	1,253	2,008	1,668
Krzywowieżba . . .	341	11	39	22	16	12	582	—	582	594	935	527
Ostrów . . .	1,817	556	292	50	95	703	31	1,204	1,235	1,938	3,755	3,104
Romanów . . .	224	195	43	25	45	168	1,985	39	2,024	2,192	2,416	638
Turno . . .	1,616	82	114	58	74	64	473	17	490	554	2,170	1,885
Uścimów . . .	2,165	294	499	61	108	624	535	1,119	1,654	2,278	4,443	2,268
Wyryki . . .	1,066	63	73	34	60	42	869	85	954	996	2,062	1,826

¹⁾ Według aktów stanu cywilnego dyecyzji Lubelskiej, w której skład wchodzi gub. Siedlecka.

²⁾ W gminach: Starawieś (pt. Siedlecki) i Tłuściec (pt. Radzyński)—*Trudy Warsz. Stat. Komiteta* wykazują w r. 1907 mniej katolików, niż w r. 1905, pomimo, że w obu tych gminach przyrost ludności katolickiej (z przewyżki urodzeń nad zejściami i z *conversów*) był istotny.

TABLICA № 4.

Sprostowania odnośnie ludności prawosławnej w gub. Lubelskiej.

Powiat. Gmina lub miasto	W d. 1/I 1905 r. było głów według Komit. Stat. Warsz.	w ciągu 1905 r.		Różnica na 1/I 1906 r.		w dniu 1/I 1906 było zatem na pod- stawie danych Komit. Staty- stycznego z dnia 1/I 1905 r.	Tymczasem komit. Stat. War wykazuje na 1/I 1906 r.	Uwagi
		przybyło z prze- wyżki urodzeń	ubyło „Conversów“	Przybyło +	Ubyło —			
Krasnostawski								
m. Krasnystaw . . .	448	5	104		99	349	525	więcej, niż było 1/I 1905 r.
gm. Czajki. . . .	3,182	21	469		438	2,744	3,080	
„ Izbica	249	2	152		150	99	119	
„ Krasnystaw. . .	68	2	74		72	—	66	prawie bez zmiany
„ Łopiennik . . .	2,629	4	986		982	1,647	2,606	
„ Rudka	3,347	26	943		917	2,430	3,055	
„ Turobin	753	3	246		243	510	653	
„ Wysokie	154	9	91		82	72	129	
„ Żółkiewka . . .	33	0	81		81	—	80	więcej, niż było 1/I 1905 r.
Zamojski								
m. Zamość	1,236	?	1,037		1,037	199	369	bez zmiany
gm. Krasnobród . .	559	?	465		465	94	560	
„ Łabunie	715	?	546		546	169	705	
„ Mokre	2,721	?	2,363		2,363	358	428	
„ Radecznica . . .	764	?	391		391	373	603	
„ Tułów	711	?	513		513	198	840	więcej, niż było 1/I 1905 r.
„ Suchowola . . .	1,959	?	1,159		1,159	800	2,046	„ „ „ „ „
„ Wysokie	3,512	?	949		949	2,563	3,669	„ „ „ „ „
„ Zwierzyniec . .	2,849	?	1,939		1,939	910	2,868	„ „ „ „ „
Biłgorajski								
gm. Aleksandrów . .	840	10	683		673	167	954	więcej, niż było 1/I 1905 r.
„ Krzeszów	2,921	60	523		463	2,458	2,935	„ „ „ „ „
„ Majd.-Sopocki. .	2,089	22	701		679	1,410	1,960	
„ Potok-Górny . .	3,412	40	197		157	3,255	4,344	„ „ „ „ „
„ Puszczą-Solska .	980	?	829		829	151	991	„ „ „ „ „
„ Sól	2,735	?	2,004		2,004	731	2,662	
„ Tarnogród . . .	1,326	20	144		124	1,202	1,302	
„ Wola-Różanie- cka	1,697	10	119		109	1,588	1,739	„ „ „ „ „

Powiat.	W d. 1/I 1905 r. było głów według Komit. Stat. Warsz.		w ciągu 1905 r.		Różnica na 1/I 1906 r.		w dniu 1/I 1906 było zatem na pod- stawie danych Komit. Staty- stycznego z dnia 1/I 1905 r.		Tymczasem komit. Stat. War. wykazuje na 1/I 1906 r.		Uwagi
Gmina lub miasto	Przybyło z prze- wyżki urodzeń	ubyło Conversów	+	Przybyło	-	Ubyło					
Chełmski											więcej, niż 1/I 1905 r. (włączono wojsko)
m. Chełm	4,896	—6 ¹⁾	641		647	4,249	7,067				
gm. Brzeziny. . .	119	—	226		226	—	15				
" Bukowa	3,249	12	647		635	2,614	3,214				
" Cyców	4,282	18	268		250	4,032	4,456				więcej, niż 1/I 1905 r.
" Krzywiczki. . .	5,564	53	1,236		1,183	4,382	4,871				
" Pawłów	4,730	30	3,379		3,349	1,381	4,894				" " " " "
" Rakolupy . . .	4,460	—	551		551	3,909	4,360				
" Rejowiec	3,988	16	1,726		1,710	2,278	3,792				
" Staw	4,961	71	809		738	4,223	4,961				bez zmiany
" Świerże	4,684	118	750		632	4,052	4,913				więcej, niż 1/I 1905 r.
" Turka	10,178	54	351		297	9,881	9,980				
" Wojsławice. . .	4,038	35	535		500	3,538	4,038				bez zmiany
Hrubieszowski											
m. Hrubieszów . .	2,726	10	1,778		1,768	958	2,670				
gm. Białopole . . .	6,349	51	466		415	5,934	6,093				
" Grabowiec . . .	2,642	5	1,245		1,240	1,402	2,243				
" Horodło	7,389	116	1,494		1,378	6,011	6,036				
" Hrubieszów . . .	5,221	67	1,134		1,067	4,154	5,322				więcej, niż 1/I 1905 r.
" Jarosławiec. . .	4,477	74	764		690	3,787	4,409				
" Miączyn	5,560	54	632		578	4,982	5,626				
" Mieniany	4,945	49	128		79	4,866	4,945				bez zmiany
" Miętke	3,770	60	266		206	3,564	3,953				więcej, niż 1/I 1905 r.
" Mircze	4,408	59	211		152	4,256	4,348				
" Moniatycze . . .	4,255	48	631		583	3,672	4,361				" " " " "
" Dołhobyczów . .	5,009	60	355		295	4,714	5,081				" " " " "
Tomaszowski											
m. Tomaszów . . .	1,434	7	294		287	1,147	1,940				więcej, niż 1/I 1905 r.
gm. Czerkasy . . .	5,046	97	790		693	4,353	4,841				
" Jarczów	3,139	57	297		240	2,899	3,254				" " " " "
" Komarów	3,133	51	853		802	2,331	3,203				" " " " "
" Kotlice	4,255	88	1,277		1,189	3,066	4,701				" " " " "
" Majd.-Górny . .	2,527	68	371		303	2,224	2,584				
" Tarnawatka . . .	3,213	63	560		497	2,716	3,261				" " " " "
" Telatyn	5,626	34	278		244	5,382	5,229				
" Tomaszów	3,781	45	354		309	3,472	3,832				" " " " "
" Tyszwce	5,569	124	588		464	5,105	5,569				bez zmiany

¹⁾ W Chełmie nie było przybytku ludności praw. z powodu przewyżki urodzeń nad zejściami, lecz przeciwnie liczba zgonów przewyższyła o 6 liczbę urodzeń.

TABLICA № 5.

Sprostowania odnośnie ludności prawosławnej w gub. Siedleckiej.

Powiat. Miasto lub gmina	Według prac Komitetu Stat. 1/1 1905 r. było	Zmiany zaszele w ciągu r. 1905		Zmiany zaszele w ciągu r. 1906		W dniu 1/1 1907 r. winno być głów	Komitet Statystyczny Warsz. wykazuje
		Ubyło conversów	Przyrost roczny	Ubyło conversów	Przyrost roczny		
Siedlecki							
Siedlce	1,148	165	2	15	10	976	1,454
Sokołowski							
Repki	876	1,151	—	—	—	—	377
Sabnie	1,374	1,348	2	1	—	27	1,106
Konstantynowski							
Bohukaly	4,352	5,034	—	—	—	—	391
Chlebczyn	1,675	2,046	—	—	—	—	108
Czuchleby	1,953	4,218	—	—	—	—	886
Janów	582	606	—	—	—	—	198
Łysów	966	1,158	—	—	—	—	527
Rokitno	3,716	2,119	24	82	38	1,577	2,068
Wituln	2,939	2,002	14	21	23	953	1,357
Zakanale	3,749	2,409	21	172	30	1,210	1,856
Bialski							
Dobryń	3,372	2,245	8	31	6	1,110	2,128
Kobylany	4,668	3,468	8	77	6	1,137	4,726
Kościeniewice	3,287	1,616	11	23	8	1,667	3,227
Międzyłes	3,907	2,038	13	97	9	1,794	2,882
Piszczac	4,144	2,086	14	?	10	2,082	3,606
Sidorki	4,006	3,543	3	16	2	452	2,947
Sitnik	3,130	2,177	7	12	5	953	1,259
Ślawatycze	5,297	2,480	20	120	14	2,721	3,797
Radzyński							
Tłuściec	258	2,587	—	—	—	—	881 ¹⁾
Włodawski							
Włodawa	1,144	1,110	1	61	?	?	218
Dębowa Kłoda	1,805	391	35	—	20	1,469	2,209 ¹⁾
Krzywowiezba	4,534	582	80	—	56	4,097	4,631 ¹⁾
Ostrów	1,350	31	32	1,204	2	140	243
Romanów	5,528	1,985	88	39	50	3,642	5,388
Turno	4,739	473	106	17	33	2,388	5,177
Uścimów	3,336	535	70	1,119	25	1,777	3,150
Wola Wereszczyńska	4,118	350	94	32	56	3,877	4,095
Wyryki	5,826	860	124	85	70	5,066	5,452

¹⁾ W gminie Tłuściec (pt. Radzyński) i w gminach Dębowa Kłoda i Krzywowiezba (pt. Włodawski) *Trudy Warsz. Stat. Komiteta* w r. 1907 wykazują więcej prawosławnych, niż ich było w r. 1905, pomimo, że w latach 1905 i 1906 podało się tu za katolików 3,560 byłych prawosławnych. W innych gminach zmiany te tylko częściowo uwzględniono, jak to widać z porównania liczb, pomieszczonych obok siebie w dwóch rubrykach.

Cyfry osiągnięte na podstawie przytoczonych wyżej tablic № 2, 3, 4 i 5 zostały wciągnięte do odpowiednich rubryk w ogólnych tablicach, obrazujących stan wyznaniowy ludności katolickiej i prawosławnej w dniu 1 stycznia 1906 roku. Zestawienie to obejmują tablice № 6 i 7.

TABLICA № 6.

Statystyka ludności gub. Lubelskiej w dniu 1 stycznia 1906 r.

Powiat. Miasto lub gmina	Katolików		Prawo- sławnych		Prote- stantów		Żydów		Ogółem głów
	głów	%	głów	%	głów	%	głów	%	
Biłgorajski									
m. Biłgoraj . . .	3,945	47,8	475	5,7	5	0,0	3,814	47,3	8,239
gm. Aleksandrów .	6,033	78,1	167	2,1	—	—	1,518	19,6	7,718
„ Babice . . .	2,524	30,0	5,689	67,7	—	—	186	2,2	8,399
„ Biszcza . . .	2,942	37,6	4,679	59,9	—	—	189	2,4	7,810
„ Huta Krzesz. .	7,203	93,2	463	5,9	—	—	55	0,7	7,721
„ Kocudza . . .	7,590	99,7	10	0,1	—	—	9	0,1	7,609
„ Księżpol . . .	2,141	25,0	6,278	73,3	—	—	137	1,6	8,556
„ Krzeszów . . .	4,871	55,8	2,458	28,0	—	—	1,423	16,1	8,752
„ Łukowa . . .	5,964	75,9	1,796	22,8	—	—	94	1,1	7,854
„ Majdan Sopoc.	5,932	80,1	1,410	19,0	—	—	61	0,8	7,403
„ Potok Górny .	6,333	64,7	3,255	33,2	—	—	193	1,9	9,781
„ Puszcza Solska	4,766	95,4	151	3,0	—	—	75	1,5	4,992
„ Sól . . .	0,060	92,4	731	7,4	—	—	11	0,1	9,802
„ Tarnogród . .	2,133	31,4	1,202	17,7	—	—	3,453	50,8	6,788
„ Wola Różaniec.	4,190	71,6	1,588	27,1	—	—	70	1,1	5,848
w całym pow.	75,632	64,5	30,352	25,9	5	0,0	11,288	9,6	117,272
Chełmski									
m. Chełm . . .	4,369	25,6	4,249	24,9	247	1,4	8,172	47,9	17,037
gm. Brzeziny . .	8,532	89,1	0	0,0	744	7,7	280	3,0	9,556
„ Bukowa . . .	4,731	42,2	2,614	23,2	3,159	28,4	678	6,0	11,218
„ Cychów . . .	5,098	30,9	4,022	24,4	6,878	41,7	480	2,9	16,488
„ Krzywiczki . .	4,656	40,7	4,381	38,3	1,857	16,2	542	4,7	11,436
„ Olchowiec . . .	2,201	21,2	6,162	59,5	1,812	17,5	174	1,6	10,349
„ Pawłów . . .	6,306	76,8	1,388	16,9	69	0,8	448	5,4	8,211
„ Rakolupy . . .	3,973	49,6	3,909	48,7	24	0,2	106	1,3	8,012
„ Rejowiec . . .	4,186	42,9	2,278	23,3	1,532	15,7	1,755	17,9	9,751
„ Siedliszcze . .	5,815	62,9	1,456	15,7	342	3,7	1,625	17,5	9,238
„ Staw . . .	4,837	40,0	4,223	34,8	2,784	23,0	265	2,1	12,109
„ Świerze . . .	5,247	50,0	4,052	38,6	0	—	1,173	11,2	10,472
„ Turka . . .	3,003	15,9	9,880	52,5	5,651	30,0	274	1,5	18,809
„ Wojsławice . .	4,399	43,2	3,538	34,7	34	0,3	2,212	21,7	10,183
„ Żmudź . . .	2,084	25,5	5,007	62,4	891	10,9	88	1,0	8,160
w całym pow.	60,437	40,5	57,260	33,5	26,060	15,5	18,272	10,6	171,029

Powiat. Miasto lub gmina	Katolików		Prawo- sławnych		Prote- stantów		Żydów		Ogółem gł.
	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	
Hrubieszowski									
m. Hrubieszów . . .	3,817	29,5	958	7,4	5	0,0	8,142	63,0	12,922
„ Dubienka . . .	2,559	36,6	814	11,6	—	—	3,618	51,7	6,991
gm. Białopole . . .	2,865	29,9	5,934	61,9	616	6,4	164	1,7	9,579
„ Grabowiec . . .	7,389	73,5	1,422	14,1	—	—	1,242	12,3	10,053
„ Horodło . . .	4,100	34,4	6,011	50,5	—	—	1,781	14,9	11,892
„ Hrubieszów . . .	2,078	31,9	4,154	63,7	1	0,0	281	4,3	6,514
„ Jarosławiec . . .	4,986	45,0	3,877	34,9	1	0,0	2,215	19,9	11,079
„ Kryłów . . .	2,263	25,7	4,866	55,2	—	—	1,676	19,0	8,805
„ Miączyn . . .	3,118	38,3	4,982	61,1	15	0,2	26	0,3	8,141
„ Mieniany . . .	688	11,9	4,866	84,8	6	0,1	178	3,1	5,738
„ Miętke . . .	1,755	32,3	3,564	65,7	—	—	100	1,8	5,419
„ Mircze . . .	1,682	28,2	4,256	71,3	—	—	24	0,4	5,962
„ Mołodiatycze . . .	3,007	40,8	4,171	56,6	2	0,0	179	2,4	7,359
„ Moniatycze . . .	2,708	42,2	3,672	57,2	—	—	34	0,5	6,414
„ Werbkowice . . .	1,495	16,8	7,210	81,0	2	0,0	188	2,1	8,895
„ Dołhobyczów . . .	2,507	34,4	4,714	64,8	—	—	48	0,6	7,269
w całym pow.	47,017	35,3	65,471	49,2	648	0,4	19,896	14,9	133,032
Janowski									
m. Janów . . .	3,556	49,0	81	1,1	2	0,0	3,617	49,8	7,256
„ Kraśnik . . .	3,067	45,1	31	0,4	—	—	3,708	54,4	6,806
gm. Annopol . . .	8,110	81,7	29	0,2	4	0,0	1,545	18,0	9,688
„ Brzozówka . . .	11,034	98,9	20	0,1	1	0,0	95	0,8	11,150
„ Chrzanów . . .	7,583	78,8	1,924	20,0	—	—	107	1,1	9,608
„ Dzierzkowice . . .	7,729	97,9	13	0,1	—	—	157	1,9	7,899
„ Gościeradów . . .	6,606	99,0	23	0,3	—	—	46	0,6	6,675
„ Kawęczyn . . .	11,937	99,7	5	0,0	—	—	14	0,1	11,956
„ Kosin . . .	5,826	95,2	62	1,0	—	—	198	3,7	6,086
„ Modliborzyce . . .	5,536	80,4	58	0,8	2	—	1,277	18,6	6,873
„ Potok . . .	7,953	96,3	18	0,2	155	1,8	136	1,6	8,262
„ Trzydnik . . .	6,810	98,8	—	—	—	—	82	1,0	6,892
„ Urzędów . . .	9,726	93,8	55	0,5	1	0,0	596	5,6	10,378
„ Wilkołaz . . .	6,436	67,5	21	0,3	5	0,0	134	2,0	6,596
„ Zaklików . . .	8,203	79,2	63	0,6	2	0,0	2,080	20,1	10,348
„ Zakrzówek . . .	9,345	96,9	44	0,4	15	0,1	246	2,5	9,658
w całym pow.	119,457	87,7	2,447	1,7	187	0,1	14,038	10,3	136,123
Krasnostawski									
m. Krasnystaw . . .	5,803	71,0	349	4,2	—	—	2,020	24,7	8,172
gm. Czajki . . .	5,017	62,5	2,744	34,2	24	0,2	233	2,9	8,018
„ Fajslawice . . .	6,847	96,5	13	0,1	15	0,2	225	3,1	7,100
„ Gorzków . . .	9,400	92,0	23	0,2	—	—	789	7,7	10,212
„ Izbica . . .	7,729	67,3	99	0,8	1	—	3,639	31,7	11,468
„ Krasnystaw . . .	5,127	87,5	0	0,0	14	0,2	718	12,2	5,859
„ Łopiennik . . .	5,186	73,7	1,641	23,2	—	—	217	3,0	7,044
„ Rudka . . .	6,500	71,3	2,430	26,6	23	0,2	164	1,7	9,117
„ Rudnik . . .	7,249	96,8	1	0,0	56	0,7	185	2,4	7,491

Powiat. Miasto lub gmina	Katolików		Prawo- sławnych		Prote- stantów		Żydów		Ogółem głów
	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	
gm. Rybczewice . . .	8,718	98,5	0	0,0	—	—	124	1,4	8,842
„ Turobin.	10,420	77,6	510	3,8	—	—	2,488	18,5	13,418
„ Wysokie	6,383	92,0	72	1,0	—	—	479	6,9	6,934
„ Zakrzew	6,531	95,1	89	1,2	110	1,6	140	2,0	6,870
„ Żółkiewka	9,128	79,7	0	0,0	7	0,0	2,165	20,2	11,700
w całym pow. . . .	100,238	81,9	7,971	6,5	250	0,2	13,786	11,3	122,245
Lubartowski									
m. Lubartów	3,377	42,4	144	1,8	70	0,8	4,373	54,9	7,964
„ Łęczna	1,426	34,6	21	0,5	—	—	2,666	64,8	4,114
gm. Chudowola . . .	4,471	67,5	6	0,0	6	0,0	2,139	32,3	6,622
„ Czemierniki . . .	5,896	72,2	7	0,1	37	0,6	1,183	20,0	5,896
„ Firlej	8,944	80,6	38	0,3	1,795	16,1	309	2,7	11,086
„ Kamionka	6,267	85,1	1	0,0	—	—	1,091	14,8	7,359
„ Ludwin	6,731	59,7	1,683	14,9	2,693	23,8	168	1,4	11,275
„ Luszawa	4,148	80,8	1	0,0	881	17,0	108	2,1	5,138
„ Łucka	6,908	92,7	12	0,1	490	6,5	45	0,6	7,455
„ Niemce	7,217	96,2	32	0,4	51	0,6	197	2,6	7,497
„ Rudno	6,011	94,8	—	—	249	3,9	76	1,2	6,336
„ Samokłeski	6,018	94,1	—	—	279	4,3	97	1,5	6,394
„ Spiczyn	5,668	98,8	11	0,1	6	0,1	50	0,8	5,735
„ Sarniki	6,659	97,1	7	0,1	151	2,2	39	0,5	6,856
„ Tarło	5,832	97,8	94	1,5	1	0,0	98	1,6	6,025
„ Wielkie	6,120	95,9	—	—	174	2,7	86	1,3	6,388
w całym pow. . . .	91,577	80,7	2,174	1,9	6,883	6,7	12,725	11,2	113,359
Lubelski									
m. Lublin	24,347	42,0	3,625	6,2	1,200	2,0	28,753	49,6	57,925
gm. Bełżyce	8,194	76,5	27	0,2	82	0,7	2,399	22,4	10,702
„ Bychawa	6,700	75,6	95	1,0	156	1,7	1,910	21,6	8,861
„ Chodel	7,028	86,4	7	0,0	30	0,3	1,072	13,1	8,137
„ Jasków	7,228	93,8	4	0,0	339	4,4	135	1,7	7,706
„ Jaszczów	7,976	89,4	59	0,6	28	0,3	854	9,5	8,917
„ Konopnica	10,170	80,3	62	0,4	27	0,2	2,398	18,9	12,657
„ Krzczonów	7,187	97,6	20	0,2	—	0	152	2,0	7,359
„ Mielgiew	7,358	94,9	168	2,1	59	0,7	176	2,2	7,761
„ Niedrzwica	7,446	87,5	31	0,3	939	10,9	106	1,2	8,552
„ Piaski	9,067	72,5	44	0,3	7	0,0	3,377	27,0	12,495
„ Piotrków	7,887	99,2	—	0	—	0	58	0,7	7,945
„ Piotrowice	8,037	90,9	54	0,6	461	5,2	283	3,2	8,835
„ Wojciechów	4,805	99,5	—	0	7	0,1	12	0,2	4,824
„ Wólka	9,565	97,0	151	1,5	83	0,8	67	0,6	9,866
„ Zemborzyce	13,445	90,5	34	0,2	405	2,7	977	6,5	14,861
w całym pow. . . .	146,440	74,7	4,381	2,2	3,823	1,9	42,729	21,6	197,373
Puławski									
gm. Celejów	6,097	97,8	15	0,2	—	—	117	1,8	6,229

Powiat. Miasto lub gmina	Katolików		Prawo- sławnych		Prote- stantów		Żydów		Ogółem głów
	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	
gm. Drzewca . . .	7,520	84,6	7	0,0	—	—	1,236	13,2	8,762
„ Garbów . . .	5,512	98,2	—	—	5	0,0	92	1,6	5,609
„ Godów . . .	10,028	99,2	8	0,0	—	—	69	0,6	10,115
„ Gołęb . . .	4,982	99,3	14	0,2	—	—	20	0,3	5,016
„ Irena . . .	6,675	71,9	591	6,4	12	0,1	1,994	21,5	9,272
„ Kamień . . .	7,715	99,5	3	0,0	—	—	29	0,3	7,747
„ Karczmiska . . .	12,803	98,8	18	0,1	3	0,0	126	0,9	12,950
„ Kazimierz . . .	2,230	48,1	14	0,3	—	—	2,390	51,5	4,634
„ Koniskowola . . .	1,701	36,4	7	0,1	201	4,3	2,757	59,0	4,666
„ Kurów . . .	8,494	76,2	26	0,2	—	—	2,620	23,5	11,140
„ Markuszów . . .	4,934	82,9	5	0,0	27	0,4	986	16,5	5,952
„ Puławy . . .	9,991	69,9	258	1,8	21	0,1	4,017	28,1	14,287
„ Opole . . .	9,849	67,8	66	0,4	1	0,0	4,606	31,7	14,522
„ Rybitwy . . .	8,439	66,1	8	0,0	6	0,0	4,300	33,7	12,753
„ Szczekarków . . .	10,998	99,0	9	0,0	—	—	99	0,8	11,106
„ Wola Czołnow. . .	6,601	71,8	1	0,0	14	0,1	2,580	28,0	9,196
„ Żyżyn . . .	6,876	99,8	—	—	—	—	6	0,0	6,882
w całym pow. . .	131,445	81,8	1,050	0,6	290	0,1	28,044	17,4	160,839
Tomaszowski									
m. Tomaszów . . .	3,192	38,4	1,147	13,8	—	—	3,958	47,7	8,297
gm. Czerkasy . . .	3,114	34,4	4,283	46,0	—	—	1,902	20,4	9,299
„ Jarczów . . .	2,483	42,2	2,904	49,4	—	—	487	8,2	5,874
„ Komarów . . .	7,791	58,3	2,331	17,4	—	—	3,232	24,2	13,354
„ Kotlice . . .	4,246	57,2	3,066	41,3	1	0,0	110	1,4	7,423
„ Krynica . . .	6,893	95,0	239	3,3	—	—	66	0,9	7,198
„ Majdan Górny . . .	5,290	69,4	2,224	29,2	1	0,0	98	1,2	7,613
„ Poturzyn . . .	919	14,2	5,436	84,3	12	0,1	80	1,2	6,447
„ Rachanie . . .	4,224	51,1	3,886	47,0	—	—	157	1,8	8,267
„ Tarnawatka . . .	5,517	65,8	2,716	32,4	2	0,0	140	1,6	8,375
„ Telatyn . . .	2,556	31,8	5,372	66,9	—	—	91	1,1	8,019
„ Tomaszów . . .	4,511	54,8	3,472	42,2	—	—	244	2,9	8,227
„ Tyszowce . . .	4,874	26,4	5,015	37,5	—	—	2,470	25,9	12,359
w całym pow. . .	55,610	49,7	42,091	37,6	16	0,0	14,035	12,5	111,752
Zamojski									
m. Zamość . . .	4,526	34,7	199	1,5	1	0,0	8,292	63,7	*13,018
„ Szczebrzeszyn . . .	3,859	48,8	299	3,7	—	—	3,739	47,3	7,897
gm. Frampol . . .	6,259	77,2	27	0,3	—	—	1,816	22,4	8,102
„ Goraj . . .	5,757	88,2	0	—	5	0,0	735	11,6	6,315
„ Krasnobród . . .	7,114	80,3	94	1,0	—	—	1,648	18,6	8,856
„ Labunie . . .	6,398	95,1	169	2,5	—	—	157	2,3	6,724
„ Mokre . . .	9,532	94,9	358	3,5	—	—	154	1,5	10,044
„ Nielisz . . .	8,066	98,6	8	0,0	—	—	110	1,5	8,184
„ Radecznica . . .	7,284	93,4	373	4,7	—	—	141	1,8	7,798

* + 3 mahomet.

Powiat. Miasto lub gmina	Katolików		Prawo- sławnych		Prote- stantów		Żydów		Ogółem głów
	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	
gm. Skierbieszów.	4,514	69,4	1,680	25,8	—	—	303	4,6	6,497
„ Stary Zamość.	8,661	95,3	344	3,7	6	0,0	74	0,8	9,085
„ Sulów.	9,093	97,4	108	2,0	8	0,0	53	0,5	9,342
„ Suchowola.	5,926	86,9	800	11,7	—	—	92	1,3	6,818
„ Terespol.	5,456	94,4	286	4,9	—	—	36	0,6	5,778
„ Wysokie.	5,040	65,2	2,562	33,2	—	—	116	1,5	7,719
„ Zamość.	6,164	58,7	4,051	38,6	—	—	265	2,5	10,480
„ Zwierzyniec.	7,253	84,4	910	10,5	—	—	426	5,0	8,589
w całym pow.	110,720	78,3	12,349	8,7	20	0,0	18,157	12,8	*141,240
W całej gubernii.	948,256	67,49	225,555	16,05	38,182	2,71	192,970	13,73	1,404,963

TABLICA № 7.

Statystyka ludności gub. Siedleckiej w dniu 1 stycznia 1907 roku.

Powiat. Miasta lub gminy	Katolicy		Prawo- sławni		Ewange- licy (Lu- teranie)		Żydzi		Inni		Razem
	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	
Węrowski.											
m. Węgrów.	3,590	29,9	116	0,9	307	2,5	8,002	66,6	—	—	12,015
gm. Borze.	4,361	92,4	6	0,1	2	0,0	350	7,4	—	—	4,719
„ Czarnogłów.	394	20,4	0	—	55	2,8	40	2,0	1,439	74,5	1,928
„ Grabków.	4,493	78,2	14	0,2	0	—	208	3,4	1,025	18,8	5,740
„ Jaczew.	3,266	93,6	0	—	0	—	223	6,4	—	—	3,489
„ Korytnica.	4,717	93,2	2	0,0	14	0,2	320	6,3	5	0,0	5,058
„ Łochów.	7,999	92,3	28	0,3	0	—	641	7,4	—	—	8,668
„ Miedzna.	6,449	94,8	1	0,0	0	—	358	5,2	—	—	6,808
„ Ossówno.	3,255	88,0	2	0,0	23	0,6	96	2,5	325	8,8	3,701
„ Prostyn.	4,260	93,4	0	—	1	0,0	305	6,6	—	—	4,575
„ Ruchna.	4,750	94,9	0	—	25	0,5	231	4,6	—	—	5,006
„ Sadowno.	5,825	68,8	100	1,2	2,092	24,7	442	5,2	—	—	8,459
„ Sinolęka.	3,401	89,6	2	0,0	0	—	241	6,4	151	4,1	3,795
„ Starawieś.	6,525	88,8	32	0,4	429	5,8	362	5,0	—	—	7,348
„ Stoczek.	4,384	78,5	46	0,8	1	0,0	1,143	20,5	6	0,0	5,580
„ Wyszków.	4,830	99,5	0	—	8	0,1	186	3,7	33	0,6	5,057
w całym powiecie.	72,508	78,9	349	0,3	2,957	3,2	13,148	14,3	2,984	3,2	91,940

* + 3 innych wyznań.

Powiat. Miasta lub gminy	Katolicy		Prawo- sławni		Ewange- licy (Lu- teranie)		Żydzi		Inni		Razem
	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów
Garwoliński.											
m. Garwolin . . .	2,985	49,1	58	0,9	0	—	3,032	50,0	4	0,0	6,079
„ Żelechów . . .	2,579	34,8	34	0,4	12	0,1	4,780	64,6	—	—	7,405
gm. Górzno . . .	11,344	97,7	31	0,2	0	—	231	2,0	—	—	11,606
„ Kłoczew . . .	9,228	94,5	1	0,0	107	1,1	67	0,7	360	3,7	9,763
„ Łaskarzew . . .	7,655	79,4	15	0,1	0	—	1,964	20,4	—	—	9,634
„ Maciejowice . . .	5,923	82,1	0	—	0	—	1,285	17,8	—	—	7,208
„ Osieck . . .	7,167	91,1	20	0,2	254	3,2	392	5,0	37	0,4	7,870
„ Pawłowice . . .	7,390	93,5	15	0,2	302	3,8	196	2,4	—	—	7,903
„ Podlęż . . .	4,487	95,0	4	0,0	182	3,9	50	1,0	—	—	4,723
„ Pszonka . . .	6,833	75,5	11	0,1	0	—	2,216	24,4	—	—	9,060
„ Ryki . . .	8,608	80,0	14	0,1	8	0,0	2,008	18,7	120	1,1	10,758
„ Sobienie-Je- ziory . . .	4,490	61,3	4	0,0	394	5,5	2,400	32,7	36	0,5	7,324
„ Soboлев . . .	8,211	95,4	27	0,3	0	—	368	4,3	—	—	8,606
„ Trojanów . . .	7,124	94,9	13	0,2	7	0,1	268	3,6	—	—	7,412
„ Ułęż . . .	7,907	99,4	0	—	2	0,0	42	0,5	2	0,0	7,953
„ Warszawice . . .	4,809	98,4	1	0,0	59	1,2	13	0,2	—	—	4,882
„ Wilga . . .	3,740	70,4	0	—	1,160	21,8	374	7,0	36	0,7	5,310
„ Wola Remb- kowska . . .	5,470	97,0	27	0,5	20	0,3	121	2,1	—	—	5,638
„ Żelechów . . .	7,037	97,3	0	—	164	2,3	31	0,4	—	—	7,232
w całym powiecie.	122,987	84,2	275	0,2	2,671	1,8	19,838	13,5	595	0,3	146,366
Sokołowski.											
m. Sokołów . . .	2,752	29,2	86	0,9	1	0,0	6,591	69,9	—	—	9,430
gm. Chruszczówka . . .	4,150	95,7	3	0,0	0	—	184	4,2	—	—	4,346
„ Grochów . . .	3,426	81,5	7	0,1	686	16,3	86	2,0	—	—	4,204
„ Jabłonna . . .	8,142	95,0	39	0,4	15	0,2	372	4,3	—	—	8,568
„ Kowiesy . . .	3,220	97,9	4	0,0	0	—	67	2,0	—	—	3,291
„ Korczew . . .	6,175	96,2	132	2,0	0	—	112	1,7	—	—	6,419
„ Kossów . . .	6,436	76,6	18	0,2	3	—	1,979	23,4	—	—	8,436
„ Kudelczyn . . .	6,358	94,9	182	2,7	59	0,8	88	1,3	10	0,1	6,697
„ Olszew . . .	3,177	94,8	4	0,0	0	—	171	5,5	—	—	3,352
„ Repki . . .	5,470	94,5	0	—	0	—	326	5,1	—	—	5,796
„ Sabnie . . .	5,223	96,7	27	0,5	37	0,6	125	2,3	—	—	5,412
„ Sterdyń . . .	11,729	91,6	10	0,0	0	—	1,057	8,2	—	—	12,796
„ Wyrozęby . . .	4,064	98,0	7	0,1	0	—	75	1,8	—	—	4,146
w całym powiecie.	70,331	84,8	519	0,6	801	0,9	11,233	13,5	10	0,0	82,894
Siedlecki.											
m. Siedlce . . .	9,036	38,7	976	4,2	82	0,3	13,196	56,6	7	0,0	23,297
gm. Czuryły . . .	2,956	95,3	17	0,5	—	—	124	4,0	—	—	3,097
„ Domanice . . .	3,846	97,8	0	—	—	—	86	2,2	—	—	3,932
„ Jasionka . . .	1,381	90,3	0	—	—	—	148	2,7	—	—	1,529
„ Krzeslin . . .	5,544	95,5	88	1,5	—	—	178	3,0	—	—	5,810
„ Królowa Niwa . . .	2,205	93,6	0	—	—	—	154	6,4	—	—	2,359
„ Mordy . . .	6,439	69,4	64	0,6	—	—	2,779	30,0	—	—	9,282

Powiat. Miasta lub gminy	Katolicy		Prawo- sławni		Ewange- licy (Lu- teranie)		Żydzi		Inni		Razem
	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów
gm. Niwiski . . .	4,594	95,7	0	—	5	0,0	197	4,2	—	—	4,796
" Pióry . . .	2,452	94,5	0	—	6	0,0	140	5,4	—	—	2,598
" Skupie . . .	4,026	88,2	1	0,0	—	—	536	11,8	—	—	4,563
" Skurzec . . .	5,603	97,5	13	0,2	1	0,0	113	2,0	9	0,1	5,739
" Starawieś . . .	6,577	95,0	37	0,5	6	0,0	295	4,5	3	0,1	6,918
" Tarków . . .	3,667	97,6	1	0,0	—	—	87	2,4	—	—	3,755
" Wiszniew . . .	3,054	98,8	15	0,5	—	—	22	0,7	—	—	3,091
" Wodynie . . .	7,012	92,5	11	0,1	5	0,0	553	7,3	—	—	7,581
" Zbuczyn . . .	3,133	93,1	16	0,4	—	—	216	6,4	—	—	3,365
" Żeliszew . . .	1,699	31,2	6	0,0	995	18,3	48	0,9	2,689	49,6	5,437
w całym powiecie.	73,224	75,4	1,245	1,3	1,110	1,1	18,872	19,4	2,708	2,7	97,149
Łukowski.											
m. Łuków . . .	3,210	28,7	882	7,9	20	0,1	7,094	63,3	—	—	11,206
gm. Białobrzegi . .	6,006	98,9	0	—	—	—	61	1,0	—	—	6,067
" Celiny . . .	3,231	97,3	0	—	—	—	90	2,7	—	—	3,321
" Debie . . .	3,260	98,2	19	0,6	—	—	42	1,2	—	—	3,321
" Gołabki . . .	3,536	78,3	12	0,3	858	19,0	78	1,7	17	0,4	4,501
" Gułów . . .	5,642	88,6	18	0,3	3	0,0	685	10,7	25	0,4	6,373
" Jakusze . . .	2,925	97,4	8	0,1	—	—	71	2,3	—	—	3,004
" Jarczów . . .	3,523	93,5	5	0,1	5	0,1	205	5,5	—	—	3,738
" Kock . . .	1,916	36,9	12	0,2	1	0,0	3,268	62,9	—	—	5,197
" Krasusy . . .	2,395	94,8	4	0,1	—	—	127	5,0	—	—	2,526
" Łuków . . .	4,750	97,4	25	0,5	4	0,1	95	1,9	—	—	4,874
" Łysobyki . . .	6,174	92,0	12	0,2	4	0,0	520	7,7	—	—	6,710
" Miastków . . .	6,874	97,0	1	0,0	4	0,0	199	2,8	—	—	7,078
" Mysłów . . .	6,920	76,6	—	—	—	—	243	3,4	—	—	7,163
" Prawda . . .	7,790	87,0	27	0,3	15	0,2	1,118	12,4	—	—	8,950
" Radoryż . . .	3,355	93,4	26	0,7	4	0,1	154	4,3	54	1,5	3,593
" Serokomla . . .	5,549	82,4	—	—	616	0,1	564	8,4	—	—	6,729
" Skrzyszew . . .	2,626	95,5	—	—	—	—	126	4,5	—	—	2,752
" Stanin . . .	3,660	95,6	13	0,3	—	—	155	4,0	—	—	3,828
" Trzebieszów . . .	2,992	97,1	6	0,2	—	—	64	2,1	—	—	3,062
" Tuchowicze . . .	6,260	96,9	—	—	6	0,1	189	2,9	—	—	6,455
" Ulan . . .	4,771	95,4	5	0,1	—	—	230	4,5	—	—	5,006
" Wojcieszków . . .	6,129	95,5	2	0,0	63	0,9	228	3,5	—	—	6,422
w całym powiecie.	103,494	84,9	1,077	0,9	1,603	1,3	15,606	12,8	96	0,0	121,876
Konstantynowski.											
gm. Bohukały . . .	6,853	98,5	—	—	6	0,0	107	1,5	—	—	6,966
" Chlebczyn . . .	7,188	83,0	—	—	—	—	1,456	17,0	—	0,0	8,654
" Czuchleby . . .	6,381	98,1	—	—	—	—	124	1,9	1	0,0	6,506
" Hołowczyce . . .	3,607	84,9	557	13,1	—	—	80	1,9	1	—	4,245
" Huszlew . . .	5,813	93,5	274	4,4	—	—	128	2,0	—	—	6,215
" Janów . . .	2,161	36,6	—	—	2	0,0	3,743	63,4	—	—	5,906
" Kornica . . .	3,526	95,9	103	2,7	1	0,0	47	1,3	—	—	3,677

br. 35352

Powiat. Miasta lub gminy	Katolicy		Prawo- sławni		Ewange- licy (Lu- teranie)		Żydzi		Inni		Razem
	głów	0/0	głów	0/0	głów	0/0	głów	0/0	głów	0/0	głów
gm. Łosice . . .	1,445	27,9	74	1,4	9	0,2	3,652	70,5	—	—	5,180
„ Lysów . . .	4,407	97,3	—	—	—	—	123	2,7	—	—	4,530
„ Olszanka . . .	3,460	93,6	73	1,9	—	—	163	4,4	—	—	3,696
„ Pawłów . . .	2,711	64,4	1,479	35,1	2	0,0	18	0,4	—	—	4,210
„ Przesmyki . . .	3,366	94,9	37	1,0	1	0,0	141	4,0	—	—	3,545
„ Rokitno . . .	3,431	67,8	1,577	31,1	3	0,0	50	1,0	—	—	5,061
„ Swory . . .	3,249	97,5	—	—	2	0,0	82	2,5	—	—	3,333
„ Witulin . . .	3,043	74,2	953	23,2	—	—	107	2,4	—	—	4,103
„ Zakanale . . .	3,879	55,1	1,219	17,3	3	0,0	1,939	27,5	—	—	7,040
w całym powiecie.	64,520	77,9	6,346	7,6	29	0,0	11,970	14,4	2	0,0	82,867
Biański.											
m. Biała . . .	5,061	38,4	1,722	13,0	35	0,3	6,361	48,2	12	0,1	13,191
„ Terespol . . .	405	11,9	92	2,7	4	0,1	2,884	85,2	—	—	3,385
gm. Dobryń . . .	3,175	73,1	1,110	25,5	9	0,2	51	1,1	—	—	4,345
„ Kobylany . . .	4,023	76,2	1,137	21,5	53	1,0	61	1,1	7	0,1	5,281
„ Kodeń . . .	1,168	42,3	473	17,1	—	—	1,119	40,5	—	—	2,760
„ Kościeniewice . . .	2,349	57,8	1,667	41,0	—	—	42	1,0	—	—	4,057
„ Kostomłoty . . .	324	7,0	4,165	90,7	—	—	105	1,3	—	—	4,594
„ Lubenka . . .	6,108	92,8	357	5,4	—	—	98	1,5	16	0,2	6,579
„ Łomazy . . .	1,773	33,4	50	0,8	—	—	3,493	65,7	—	—	5,316
„ Międzyłes . . .	3,779	63,6	1,794	30,0	315	5,3	64	1,1	—	—	5,972
„ Piszczac . . .	1,827	32,4	2,082	39,2	20	0,4	1,379	25,9	—	—	5,308
„ Rososz . . .	1,849	71,8	16	0,6	—	—	709	27,5	—	—	2,574
„ Sidorki . . .	4,515	90,2	452	9,0	7	0,1	28	0,5	—	—	5,002
„ Sitnik . . .	2,756	71,9	953	24,9	4	0,1	115	3,0	—	—	3,828
„ Sławatycze . . .	2,917	34,0	2,731	31,8	—	—	2,923	34,1	—	—	8,571
„ Zabłoc . . .	1,444	30,2	2,288	68,7	—	—	49	1,0	—	—	4,781
w całym powiecie.	43,493	50,8	22,089	25,8	447	0,5	19,481	22,7	35	0,0	85,545
Radzyński.											
m. Radzyń . . .	2,512	36,7	—	—	4	0,0	3,735	59,0	—	—	6,327
„ Międzyrzec . . .	3,842	96,7	59	0,4	6	0,0	9,117	75,7	—	—	12,090
gm. Brzozowy Kat. . .	11,627	97,1	91	2,3	—	—	38	0,9	—	—	3,971
„ Biała . . .	6,231	94,0	29	0,3	59	0,5	242	2,0	—	—	11,957
„ Jabłoń . . .	6,949	96,2	357	5,4	—	—	44	0,6	—	—	6,632
„ Kąkolewnica . . .	6,245	71,8	22	0,3	—	—	250	3,2	—	—	7,221
„ Lisia-Wółka . . .	4,338	93,5	107	1,2	423	4,8	1,919	22,1	—	—	8,694
„ Milanów . . .	2,456	99,0	28	0,6	177	3,8	96	2,0	—	—	4,639
„ Misie . . .	5,817	98,4	1	0,0	—	—	23	0,9	—	—	2,480
„ Suchowola . . .	4,064	79,7	19	0,3	10	0,2	61	1,1	—	—	5,907
„ Siemień . . .	6,883	98,5	21	0,4	952	18,6	62	1,2	—	—	5,099
„ Tluścic . . .	3,678	80,6	—	—	—	—	106	1,5	—	—	6,989
„ Szóstka . . .	4,568	83,0	843	18,4	—	—	43	0,9	—	—	4,564
„ Zabajki . . .	7,829	87,7	868	15,8	—	—	67	1,2	—	—	5,503
„ Żelizna . . .	2,798	68,2	124	1,4	24	0,3	938	10,5	—	—	8,915
„ Żerocin . . .	—	—	1,193	29,1	—	—	107	2,6	—	—	4,098
w całym powiecie.	82,745	78,6	3,838	3,6	1,655	1,6	16,848	16,0	—	—	105,086

Powiat. Miasta lub gminy	Katolicy		Prawo- sławni		Ewange- licy (Lu- teranie)		Żydzi		Inni		Razem
	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów	‰	głów
Włodawski.											
m. Włodawa . . .	2,008	22,4	218	2,4	18	0,2	6,706	74,8	5	0,0	8,955
„ Parczew . . .	3,296	47,4	113	1,7	1	0,0	3,464	50,4	—	—	6,874
gm. Hańsk . . .	1,223	19,7	3,101	49,2	1,639	26,0	280	4,4	55	0,8	6,298
„ Horodyszcze .	6,752	77,6	238	2,7	—	—	1,716	19,6	—	—	8,706
„ Dębowa Kłoda	2,611	61,5	1,460	34,6	—	—	165	3,9	—	—	4,245
„ Krzywowie- rzba . . .	935	18,1	4,097	79,3	10	0,2	122	2,3	—	—	5,164
„ Opole . . .	2,871	57,2	2,005	40,1	2	0,0	137	2,7	—	—	5,015
„ Ostrów . . .	3,755	43,4	149	1,7	10	0,1	4,732	54,7	—	—	8,646
„ Romanów . . .	2,416	38,7	3,643	58,8	—	—	140	2,3	—	—	6,199
„ Sobibór . . .	2,176	17,7	9,475	77,1	9	0,1	621	5,0	—	—	12,281
„ Turno . . .	2,170	30,7	2,388	33,8	1,609	22,6	909	12,8	—	—	7,076
„ Tyśmienica . .	2,594	71,1	976	26,6	1	0,0	76	2,1	—	—	3,647
„ Uścimów . . .	4,443	69,4	1,777	27,9	4	0,0	138	2,5	—	—	6,382
„ Włodawa . . .	1,725	25,5	4,974	73,5	7	0,1	67	0,9	—	—	6,773
„ Wola Werc- szyńska . . .	3,138	33,5	3,887	41,5	1,903	20,3	422	4,5	—	—	9,350
„ Wyrki . . .	2,062	28,5	5,066	69,8	10	0,1	114	1,6	—	—	7,252
w całym powiecie.	44,175	39,1	43,576	38,6	5,223	4,6	19,829	17,6	60	0,0	112,863
w całej gubernii.	680,952	73,2	79,314	8,5	16,486	1,7	146,815	15,8	6,490	0,7	930,057

Przytoczona tablica № 2 i 3 przekonywa nas, że do obliczeń *Komitetu Statystycznego* musiały wkraść się znaczne pomyłki, gdyż w wielu gminach cyfra ludności katolickiej w dniu 1 stycznia 1906 roku wykazaną została niższa, niż była przed rokiem.

Tymczasem, gdyby nawet nie zostały ujawnione w statystyce liczne wypadki przechodzenia ludności na wiarę katolicką po ogłoszeniu ukazu tolerancyjnego, to i wówczas naturalny przyrost ludności musiałby wpłynąć na powiększenie cyfry ludności po upływie całego roku.

Przeciętny przyrost roczny ludności w gubernii Siedleckiej w latach 1890—1906 (według pracy statystyka H. Wiercińskiego¹⁾) wynosił 1,88‰, zaś przyrost ludności w gub. Lubelskiej w latach 1900—1906 wynosił 2,2‰ rocznie.

Należy jeszcze zastrzedz się, że poza ludnością unicką, która

¹⁾ H. Wierciński: „Ludność gubernii Siedleckiej“ *Ekonomista* 1908. II, str. 359, oraz tegoż autora „Ruch ludności na terytorium dzisiejszej gubernii Lubelskiej 1818—1906“ *Ekonomista* 1907. IV, str. 361.

skorzystała z Ukazu tolerancyjnego i stwierdziła w księgach ludności swą łączność z kościołem katolickim, pozostało jeszcze wielu takich, którzy jakkolwiek byli zapisani w księgach ludności, jako prawosławni, nie uważali się wszakże za odłączonych od kościoła katolickiego, i, co za tem idzie, nie uznawali lub nie rozumieli potrzeby dopełnienia formalności, połączonych z przechodzeniem z jednego wyznania na drugie; ci więc unici dotychczas jeszcze w pewnej ilości figurują na liście prawosławnych.

Urzędowe cyfry „Komitetu statystycznego“, dotyczące statystyki wyznaniowej katolików w gub. Lubelskiej, wykazują nam (według tablicy Nr. 2), że w dwudziestu czterech gminach ilość ludności katolickiej zmniejszyła się znacznie (w wielu wypadkach o jakie 300—500 głów), w okresie czasu od 1 Stycznia 1905 roku do 1 Stycznia 1906 roku, to znaczy bezpośrednio po ogłoszeniu Ukazu tolerancyjnego. Nietylko więc przyrost naturalny ludności nie uwidocznił się we wzmiankowanych gminach, ale i „conwersi“ nie wpłynęli na powiększenie ludności katolickiej. Możnaaby nawet sądzić przeciwnie, że po ogłoszeniu Ukazu tolerancyjnego powstał ruch religijny, który odciągał w każdej gminie setki ludności od kościoła katolickiego.

Oto wykaz gmin, w których komitet statystyczny wykazuje zmniejszanie się gwałtowne ludności katolickiej już po Ukazie tolerancyjnym.

W gminie Czajki (pow. Krasnostawskiego) cyfra katolików, wynosząca w dniu 1 Stycznia 1905 r. według „Komitetu statystycznego“ 4,467 głów, spadła według cyfr tegoż „Komitetu“ w d. 1 Stycznia 1906 r. do 4,001 głów, t. j. o 466 głów, tymczasem akta stanu cywilnego notują w tejże gminie cyfrę 81, jako przewyżkę urodzeń nad zgonami, oraz 469 „conversów“.

W gminie Łopiennik cyfra katolików w ciągu tegoż roku spadła, według „Komitetu“, z 4,014 do 3,712, tymczasem de facto w gminie tej przybyło 186 głów z przewyżki urodzeń i 986 „conversów“.

W gminie Rybczewice w ciągu jednego 1905 r. „Komitet statystyczny“ zredukował cyfrę katolików z 8,662 do 8,103 głów, t. j. o 559, podczas gdy i tu akta stanu cywilnego wykazują przyrost ludności.

I w ten sposób powtarza się ta sama historia w pozostałych dwudziestu i jednej gminie, w których liczbę katolików „Komitet statystyczny“ zmniejsza znacznie w 1906 roku. Prócz tego jeszcze „Komitet“ w pięciu gminach wykazuje tę samą cyfrę katoli-

ków, co i w poprzednim 1905 roku, nie uwzględniając istotnego przyrostu ludności (patrz tabl. Nr. 2) ¹⁾.

Takie same rażące błędy, polegające na zmniejszaniu cyfry ludności katolickiej w obliczeniach „Komitetu statystycznego“, wykazuje i statystyka gub. Siedleckiej. Na podstawie tablicy Nr. 3 możemy się przekonać, że w gminie Stara-Wieś (pow. Siedlecki) cyfra katolików, która w 1905 r. wynosiła 6,413 głów, spada według „Komitetu statystycznego“ w 1907 r. do cyfry 6,074, zaś w gminie Tłuściec (w Radzyńskim powiecie) cyfra katolików w ciągu 1905 i 1906 roku spadła jakoby z cyfry 4,069 do cyfry 3,915. Tymczasem w obydwóch gminach przyrost ludności katolickiej był niewątpliwym. W gminie Stara-Wieś przyrost ludności katolickiej z przewyżki urodzeń nad zejściami w ciągu dwóch lat

¹⁾ Ponieważ dla gubernii Lubelskiej posiadaliśmy jedynie wykazy „conversów“, dopełnionych w ciągu 1905 roku, przeto mogliśmy przedstawić statystykę ludności na dzień 1 Stycznia 1906 r. Dla gubernii Siedleckiej mogliśmy doprowadzić statystykę ludności do 1 Stycznia 1907 r., gdyż posiadaliśmy statystykę odnośnych „conversów“, dopełnionych i w ciągu 1906 r.

Pragnąc doprowadzić statystykę ludności dla gub. lubelskiej również do 1 Stycznia 1907 r., zamierzaliśmy do naszych wyników cyfrowych dodać ten przyrost roczny ludności, który powinien wynikać z zestawienia i porównania cyfr „Komitetu Statystycznego“ za dwa następujące po sobie lata, t. j. 1906 i 1907.

Okazało się to jednak zgoła niemożliwe. Przedewszystkiem „Komitet statystyczny“ wykazuje znów dziwny przyrost ludności prawosławnej w wielu gminach, tak naprz. w gminie Czajki przybywa 715 prawosławnych, w gminie Żmudź przybywa 899 prawosławnych i t. d. Zarazem w niektórych gminach liczba katolików zmniejsza się w sposób niewytłumaczony: w gminie Krzywiczki ilość katolików zmniejsza się w ciągu roku o 394, w gminie Rejowiec zmniejsza się o 284, w gminie Staw o 185, w gminie Wojsławice zmniejsza się 232, w gminie Czajki—o 413.

Specjalnie ciekawie przedstawia się według danych „Komitetu“ z 1907 r. statystyka wyznaniowa w m. Chełmie, w porównaniu z rokiem poprzednim.

Liczba katolików wzrosła o 672, ale zarazem i liczba prawosławnych wzrosła o 920 (?).

Najważniejszą wszakże przeszkodą do skorzystania z cyfr „Komitetu Statystycznego“ dla gubernii Lubelskiej za rok 1906 — była ta okoliczność, że tylko w niektórych gminach Komitet począł uwzględniać „conversi“, których nie zarejestrował wcale w 1905 r. Tak naprz. Komitet wykazuje, że w gminie Łopiennik ilość prawosławnych spadła o 1,136 głów, równocześnie w tej samej gminie liczba katolików wzrosła o 1,681 głów; w gminie Rudka ubyło 983 prawosławnych, w gminie Turobin ubyło 416 prawosławnych; w gminie Rybczewice, która według Komitetu już d. 1 Stycznia 1906 r. nie liczyła ani jednego prawosławnego, cyfra katolików między 1 Stycznia 1906 r. a 1 Stycznia 1907 r. powiększyła się nagle o 1,215 głów.

wyrażał się cyfrą 152, ilość „conversów“ wynosiła 12, czyli razem w gminie Stara Wieś przybyło 164 głów, zaś w Tłuszczu przewyżkę urodzeń nad zejściami w ciągu 1905 r. wykazuje cyfra 38, a liczba „conversów“ wynosi 2,776 głów.

Podczas gdy „Komitet statystyczny“ odnośnie ludności katolickiej wykazuje w wielu gminach cyfry ludności znacznie niższe, niż z przed roku, z drugiej strony w stosunku do ludności prawosławnej, „Komitet statystyczny“, jak to uwidacznia tablica Nr. 4 i 5, wykazuje w wielu gminach cyfrę tej ludności o wiele wyższą, niż w dniu 1 Stycznia 1905 roku, t. j. dacie, poprzedzającej ogłoszenie Ukazu tolerancyjnego.

Według cyfr Komitetu statystycznego, dotyczących ludności prawosławnej w guberni Lubelskiej, jak to wykazuje tablica Nr. 4, w dwudziestu pięciu gminach liczba ludności prawosławnej podniosła się znacznie w 1906 roku, w porównaniu z rokiem poprzednim. Okazuje się więc, że nie tylko nie uwzględnieni zostali „conversi“, czyli przejścia b. unitów na katolicyzm, ale nawet zaznaczono dziwny przyrost ludności prawosławnej, przewyższający znacznie przeciętny przyrost ludności.

Wobec tej okoliczności, że Komitet w niektórych gminach, co prawda nielicznych, uwzględnił „conversów“, w ciągu dwóch lat ostatnich, nie mogliśmy już do naszych cyfr, obliczonych do d. 1 Stycznia 1906 r., dodawać nowych obliczeń Komitetu, które doprowadzone zostały do d. 1 Stycznia 1907 r. Nie mogliśmy bowiem od naszych cyfr, od których odrzuciliśmy już liczbę „conversów“, dokonanych w 1905 r., odejmować po raz drugi te znaczne różnice, które w pewnych gminach wykazał „Komitet“ za 1906 r. Chociaż „Komitet“ nie opatruje swych cyfr żadnymi komentarzami, możemy jednak przypuszczać, że na ten ubytek ludności prawosławnej, który zaznaczony został w 1906 r., wpłynęli „conversi“, już w 1905 r., tylko nie zarejestrowani przez Komitet w swoim czasie, to znaczy w statystyce za 1906 r.

Woleliśmy więc pozostać przy 1906 r., lecz oprzeć się na tych cyfrach „conversów“, które otrzymane zostały z pierwszego źródła, t. j. z ksiąg ludności i które nie ulegają zakwestyonowaniu. Chcieliśmy również uniknąć zarzutu, że moglibyśmy w którejkolwiek poszczególniej gminie odjąć na podstawie cyfr Komitetu liczbę „conversów“, którzy już raz uwzględnieni zostali przez nas w 1905 roku.

Dla ścisłości zaznaczymy, że według cyfr „Komitetu“ ludność prawosławna w całej gubernii Lubelskiej w d. 1 Stycznia 1907 r. wynosiła 261,601 głów, co w porównaniu ze stanem tejże ludności z d. 1 Stycznia 1906 roku, który wyobrażała cyfra 263,853 głów, sfanowi ubytek 2,232 głów.

Przyjmując zatem cyfry z d. 1 Stycznia 1906 r., działamy na niekorzyść ludności katolickiej, unikamy jednak tym sposobem możliwości popełnienia błędów, które mogłyby powstać na skutek wyjaśnionych wyżej braków statystyki urzędowej.

Specjalnie podkreślić wypada szczególne wyniki obliczeń Komitetu statystycznego, odnośnie ludności prawosławnej w m. Chełmie.

W dniu 1 Stycznia 1905 r. w Chełmie „Komitet statystyczny“ wykazywał ludności prawosławnej 4,896 głów. W ciągu 1905 r. w Chełmie nie było przyrostu ludności prawosławnej, przeciwnie z powodu przewyżki liczby zgonów nad ilością urodzeń, ludność ta według miejscowych ksiąg ludności w dniu 1 Stycznia uległa małej redukcji o 6 głów. Prócz tego w ciągu 1905 r. w Chełmie księgi ludności zaznaczyły 641 „conversów“, tak, że ludność prawosławna w Chełmie, jeżeli przyjąć za podstawę cyfrę ludności Komitetu z 1905 roku, powinna w dacie 1 stycznia 1906 roku wynosić o 647 mniej, czyli 4,249 głów. Tymczasem Komitet statystyczny wykazał w Chełmie na dzień 1 Stycznia 1906 r. aż 7,067 prawosławnych, nie opatrując tej cyfry żadnym komentarzem. Okazuje się, że wliczono załogę wojskową w Chełmie i powiększono tym sposobem cyfrę, o którą chodziło.

Pomijając ogólne braki statystyki urzędowej, które sprawiają, że wyniki obliczeń są częstokroć sprzeczne ze sobą, jak to wykazaliśmy na początku niniejszej pracy (patrz tablica Nr. 1), specjalnie statystyka „wyznaniowa“ gub. Lubelskiej i Siedleckiej przedstawia najjaskrawszy bodaj przykład tych błędów, gdyż cały ruch ludności, wywołany wskutek ogłoszenia Ukazu tolerancyjnego, został tylko częściowo uwzględniony przez statystykę urzędową. W dodatku publikacje „Komitetu statystycznego“, podając corocznie wykazy ludności, ułożone według wyznań, nie przytaczają żadnych objaśnień i komentarzy, nie usprawiedliwiają niczem tych sprzecznych ze sobą wywodów cyfrowych, które omawialiśmy już wyżej.

Tymczasem te warstwy ludności, na których musiało się odbić w silnym stopniu ogłoszenie Ukazu tolerancyjnego, były nader liczne i dla stwierdzenia ich liczebności można powołać się na źródła urzędowe.

Według Najwyżej zatwierdzonego protokołu posiedzeń Komitetu Ministrów z d. 25 Stycznia, 1, 8 i 15 Lutego (st. st.) 1905 roku, odnośnie 6 punktu Najwyższego Ukazu z dnia 12/25 Grudnia 1904 r. było przytoczone, że „według źródeł urzędowych niektóre gubernie kraju Północno-Zachodniego i Królestwa Polskiego liczą około 100,000 unitów, obstających przy katolicyzmie“.

Specjalnie zaś co do Królestwa, unitów t. zw. „opornych“ liczono według danych urzędowych z 1899 r. — 87,994 głów („Goniec Urzędowy“ 1903 r., Nr. 30).

Jeżeli wziąć pod uwagę te cyfry, które mogą mieć znaczenie, jako pewne „minimum“ dla określenia cyfry unitów opornych, która w rzeczywistości była o wiele wyższą, interesującym jest pytanie, jaką ogólną liczbę katolików i prawosławnych w gub. Lubelskiej i Siedleckiej wykazują cyfry „Komitetu statystycznego“ w 1906 i 1907 roku w porównaniu z rokiem 1905-ym.

TABLICA № 8.
Zestawienie porównawcze ludności prawosławnej i katolickiej
według cyfr „Komitetu Statystycznego“.

Gubernia	w 1905 roku				w 1906 roku				w 1907 roku			
	Katolicy		Prawosławni		Katolicy		Prawosławni		Katolicy		Prawosławni	
	Ilość ogólna	% ludności	Ilość ogólna	% ludności	Ilość ogólna	% ludności	Ilość ogólna	% ludności	Ilość ogólna	% ludności	Ilość ogólna	% ludności
Lubelska	866,838	62,39	280,503	20,19	899,059	64,52	263,833	18,91	913,618	64,71	261,601	18,53
Siedlecka	544,251	60,30	194,877	21,59	622,177	68,18	122,661	13,44	648,975	70,58	107,029	11,64

Załączona tablica wykazuje, że według „Komitetu statystycznego“ ludność prawosławna w dniu 1 Stycznia 1907 roku, w porównaniu z rokiem 1905-ym, w gubernii Lubelskiej spadła do cyfry 261,601, wobec poprzedniej cyfry 280,503, czyli zredukowaną została o 18,902; zaś w gubernii Siedleckiej cyfra ludności prawosławnej w 1907 r. uległa zmniejszeniu z 194.877 do cyfry 107,029, t. j. o 87,848.

W związku z tem należy zaznaczyć, że ludność prawosławna, która w gub. Lubelskiej w 1905 roku stanowiła, według Komitetu, 20,19% ogólnego składu ludności, przedstawia w 1907 roku już tylko 18,53% ogólnej ludności, w gub. Siedleckiej Komitet zaznacza znacznie silniejszą zmianę stosunku procentowego ludności prawosławnej do ogółu ludności: z 21,59% w 1905 roku odsetek prawosławnych spada w 1907 roku do cyfry 11,64%.

Inaczej wypadają obliczenia Komitetu statystycznego dla ludności katolickiej. W gub. Lubelskiej ilość katolików w 1907 r. wynosi 913,618; w porównaniu z cyfrą 866,838, zanotowaną w 1905 roku, ludność katolicka powiększyła się o 46,780. Jeżeli przypomnimy sobie, że równocześnie ludność prawosławna zmniejszyła się zaledwie o 18,902 głowy, wówczas otrzymujemy rezultat dość niespodziewany, że przyrost ludności katolickiej jest prawie trzykrotnie większy od równoczesnego ubytku ludności prawosławnej.

Również i w gubernii Siedleckiej ilość ludności katolickiej powiększa się znacznie, i z cyfry 544,254 dosięga cyfry 648,975, czyli że wzrasta o 104,721 głów. Tymczasem, jak już wykazaliśmy, cyfra ludności prawosławnej spada tylko o 87.848 głów.

Nie ulega wątpliwości, że nieproporcjonalny wzrost ludności katolickiej i ubytek ludności prawosławnej wynikał na skutek ogłoszonego Ukazu tolerancyjnego.

Ponieważ dokonane zmiany wyznania, pociągając za sobą ubytek ludności prawosławnej, wpływają z matematyczną dokładnością na odpowiedni wzrost ludności katolickiej, jest rzeczą zrozumiałą, że różnice, wykazujące wzrost ludności katolickiej w ciągu omawianych dwóch lat, oraz równoczesny ubytek ludności prawosławnej, powinny wyrażać się w jednakowych, a przynajmniej bardzo zbliżonych do siebie cyfrach.

Tymczasem w gub. Lubelskiej cyfra katolików wzrosła o 46,780 głów, w gub. Siedleckiej—o 104,721 głów, czyli razem o 151,501 głów.

Równocześnie zaś ludność prawosławna, która powinna była

uledz zmniejszeniu w tym samym mniej więcej stopniu, wykazuje, według cyfr Komitetu, ubytku w gub. Lubelskiej 18,902 głów, a w gub. Siedleckiej — 87,848 głów, czyli razem ludność prawosławna zmniejszyła się o 106,750 głów.

Pragnąc ściśle na podstawie cyfr „Komitetu Statystycznego“ określić ilość „conversów“, która pociągnęła za sobą duże zmiany w statystyce wyznaniowej odnośnych gubernii, musimy wziąć pod uwagę naturalny przyrost roczny ludności. Przyrost ogólny ludności gub. Lubelskiej, wykazany przez „Komitet Statystyczny“ za r. 1905, wyrażał się cyfrą 0,4⁰/₀. Ponieważ „Komitet“ wykazywał w dacie 1 stycznia 1905 roku dla gub. Lubelskiej 866,838 katolików i 280,503 prawosławnych, przeto przyrost ludności za 1905 rok wynosi dla katolików 3,468, dla prawosławnych 1,122 głów (patrz poniżej pomieszczoną tablicę № 9).

W dacie 1 stycznia 1906 r. „Komitet“ wykazywał w ogólnej statystyce ludności gub. Lubelskiej 899,959 katolików i 263,833 prawosławnych. Ponieważ naturalny przyrost ludności za 1906 rok wyrażał się w cyfrze 1,2⁰/₀, stąd wynika, że przyrost ludności w 1906 roku wynosił dla ludności katolickiej 9,179 głów, dla ludności prawosławnej 3,165 głów. Okazuje się, że za dwa lata (1905 i 1906 rok) na skutek naturalnego przyrostu ludności powinno było przybyć 12,646 katolików i 4,287 prawosławnych.

W gubernii Siedleckiej statystyka „Komitetu“ wykazywała w dniu 1 stycznia 1906 roku 622,177 katolików i 122,661 prawosławnych. Ponieważ przyrost roczny ludności stanowił 1,1⁰/₀, przeto przyrost ludności w 1905 r. wynosił dla katolików 5,986 głów, dla prawosławnych 2,093 głowy. W dniu 1 stycznia 1907 roku w gub. Siedleckiej liczono 648,975 katolików i 107,029 prawosławnych. Przyrost ludności w 1906 r. wyrażał się w cyfrze 0,8⁰/₀ ludności, tak że przyrost roczny dla katolików wynosił 4,977 głów, a dla prawosławnych 981 głów.

Ogółem w gubernii Siedleckiej w ciągu dwóch lat (1905 1906 r.) przyrost ludności wyraża się w cyfrze 10,963 katolików i 3,074 prawosławnych.

W obydwóch guberniach ogólny przyrost ludności w ciągu dwuletniego okresu czasu wykazuje: 23,609 katolików i 7,361 prawosławnych.

Chcąc określić ilość dokonanych „conversów“, należy od zacytowanych wyżej cyfr (które wykazały w ciągu dwuletniego okresu czasu przybytek ludności katolickiej w ilości 151,501 głów

TABLICA № 9.

Zestawienie ogólnego przyrostu ludności dla wykazania liczby „conversów”.

Gubernia:	Ogólna ilość przyrostu i ubytku ludności w ciągu dwuletniego okresu czasu (1905 i 1906 r.)		Przyrost naturalny ludności w 1905 roku		Przyrost naturalny ludności w 1906 roku		Przyrost naturalny ludności w ciągu dwóch lat (1905 i 1906 r.)		Przybytek i ubytek ludności na skutek „conversów” (po usunięciu dwuletniego przyrostu naturalnego)	
	Katolików (przybyło):	Prawosławnych (ubyło):	% przyrostu	Katolików	Prawosławnych	% przyrostu	Katolików	Prawosławnych	Katolików przybyło	Prawosławnych ubyło
Lubelska	+ 46,780	— 18,002	0,4	3,467	1,122	1,2	9,179	3,165	+ 34,134	— 23,180
Siedlecka	+ 104,721	— 87,848	1,1	5,086	2,093	0,8	4,977	981	+ 93,758	— 90,022
W obydwóch guberniach	+ 151,501	— 106,175	—	9,453	3,215	—	14,156	4,146	+ 127,892	— 114,111

i ubytek ludności prawosławnej w ilości 106,750 głów), odliczyć cyfry dwuletniego przyrostu naturalnego.

Ponieważ ludność katolicka wykazuje przybytek, więc od tej cyfry odejmujemy liczbę wykazującą dwuletni przyrost naturalny ludności katolickiej, t. j. 23,609 głów.

Ludność prawosławna wykazuje znaczny ubytek 106,750 głów, a ponieważ przyrost naturalny tej ludności był niewątpliwy i wyraża się w cyfrze 7,361 głów, przeto rzeczywisty ubytek był jeszcze wyższy, gdyż pochłoniął cały przyrost naturalny. Musimy zatem do cyfry 106,750 głów dodać cyfrę wyżej wskazaną przyrostu naturalnego.

Wyniki obliczeń, po usunięciu wpływu naturalnego przyrostu ludności, wykazują nam z całą dokładnością cyfry tego wielkiego wzrostu ludności katolickiej i gwałtownego zmniejszenia się ludności prawosławnej w gub. Lubelskiej i Siedleckiej, który nastąpił w ciągu dwuletniego okresu (t. j. w 1905 i 1906 r.). Znamy istotę tego ruchu i wiemy, że przyczyną tego zjawiska było ogłoszenie Ukazu tolerancyjnego. Stąd wniosek, że ubytek ludności prawosławnej musi ściśle odpowiadać wzrostowi ludności katolickiej; jedna i ta sama liczba „conversów“ winna wzbogacać ludność katolicką i osłabiać cyfrę ludności prawosławnej. Tymczasem po odrzuceniu dwuletniego przyrostu naturalnego cyfry „Komitetu“ wykazują w owym okresie dwuletnim zwiększenie cyfry katolików o 127,892 głów, a zarazem zmniejszenie cyfry prawosławnych tylko o 114,111 głów. Ten jaskrawy przykład stanowi sam przez się dość wymowną charakterystykę cyfr „Komitetu“.

Na podstawie obliczonego w tablicach № 6 i 7 stosunku procentowego ludności prawosławnej do katolickiej w poszczególnych gminach, opracowana została mapa gubernii Lubelskiej i Siedleckiej z zaznaczonemi granicami gmin i powiatów.

Mapa, na której oznaczono sposobem graficznym procentowy stosunek ludności prawosławnej, wykazuje w gubernii Lubelskiej 20 gmin, w których odsetek ludności prawosławnej przewyższa 50% ludności. Są to gminy: 1) Białopole, 2) Horodło, 3) Hrubieszów, 4) Kryłów, 5) Miączyn, 6) Mieniany, 7) Miętkie, 8) Mircze, 9) Mołodziatyn, 10) Moniatycze, 11) Werbkowice, 12) Dołhobyczew—w powiecie Hrubieszowskim; 13) Poturzyn, 14) Telatyn—w powiecie Tomaszowskim; 15) Babice, 16) Biszczyna i 17) Księżpól—w powiecie Biłgorajskim; 18) Olchowiec, 19) Turka i 20) Żmudź—w powiecie Chełmskim.

W gubernii Siedleckiej mapa wykazuje 7 takich gmin, mianowicie: 1) Kostomłoty, 2) Zabłoc—w powiecie Bialskim; 3) Krzywowierzba, 4) Romanów, 5) Sobibór, 6) Włodawa i 7) Wiryki—w powiecie Włodawskim.

Gminy te nie leżą wszystkie obok siebie i nie stanowią zwaitego terytorium, lecz rozrzucone są na znacznej przestrzeni, częstokroć nie stykają się ze sobą i porozdzielane są takimi gminami, w których ludność prawosławna stanowi mniejszość.

Pragnąc odpowiedzieć na pytanie, jaką przedstawiałaby się pod względem wyznaniowym statystyka ludności w projektowanej „gubernii Chełmskiej“, musimy określić to terytorium, które według projektu rządowego ma być odkrojone od obecnych gubernii Lubelskiej i Siedleckiej.

Według brzmienia projektu rządowego z 1906 roku, w skład przyszłej gubernii Chełmskiej miałyby wejść: 1) cały powiat Bialski z gminami Dobrzyń, Zabłoc, Kobylany, Kodeń (osada), Kościeniewice, Kostomłoty, Piszczac (z osadą), Rososz, Sidorki, Sitnik, Sławatycze (z osadą) oraz miasta: Biała i Terespol.

2) Z powiatu Włodawskiego: miasta Włodawa i Parczew, oraz gminy: Włodawa (z osadą Orchówek), Wola Wereszczyńska, Wiryki, Hańsk, Horodyszcze (z osadami Horodyszcze i Wysznicza), Krzywowierzba, Opole, Ostrów (osada), Romanów, Sobibór, Turno (z osadą Sosnowicą) i Uścimów; część gminy Tyśmienica; wreszcie wyłączoną zostaje gmina Dębowa Kłoda.

3) Z powiatu Konstantynowskiego: gminy Bohukały, Witułin, Huszlew, Zakanale (z osadą Konstantynów), Pawłów, Rokitno, Swory i Janów (osada); część gmin: Hołowczyce i Kornica; wyłączone zostały gminy: Łysów, Łosice (osada), Olszanka, Przesmyki, Chlebczyn (z osadą Sarnaki) i Czuchleby.

4) Z powiatu Radzyńskiego: miasto Międzyrzec, gminy Żerocin i Zahajki; części gmin: Brzozowy Kąt, Tłusćiec i Jabłoń; wyłączone zaś zostały gminy: Biała, Żelizna (z osadą Komarów), Kąkolewnica, Lisia Wólka (z osadą Wohyń), Milanów, Misie, Suchowola, Siemień i Szóstka.

Z gubernii Lubelskiej:

5) Cały powiat Hrubieszowski z gminami: Białopole, Werbkowice, Horodło (z osadą), Grabowiec (z osadą), Hrubieszów, Dołhobyczew, Kryłów (z osadą), Miętkie, Miączyn, Mircze, Mołodziatycze, Moniatycze, Mieniany, Jarosławiec (z osadą Uchaniec) i miasta: Hrubieszów i Dubienka.

6) Z powiatu Chełmskiego: miasto Chełm i gminy: Brzeziny

(z osadą Puhaczów), Bukowa (z osadą Sawin), Wojsławice (z osadą), Żmudź, Krzywiczki, Olchowiec, Pawłów (z osadą) Rakolupy, Rejowiec (z osadą), Świerze, Staw, Turka i Cyców; wreszcie część gminy Siedliszcze (z osadą).

7) Z powiatu Tomaszowskiego: miasto Tomaszów oraz gminy: Komarów (z osadą), Kotlica, Majdan Górny, Poturzyn, Rachanie, Telatyn, Tomaszów, Tyszowce (z osadą), Czerkasy (z osadą Łaszczów) i Jarczów (z osadą); część gminy Tarnawatka; wyłączona gmina Krynica.

8) Z powiatu Biłgorajskiego gminy: Babice, Biszczka, Wola Różaniecka, Potok Górny, Księżpól, Tarnogród (z osadą), Krzeszów (z osadą), oraz miasto Biłgoraj; część gmin: Łukowa, Majdan Sopocki, Huta Krzeszowska, Puszcza Solska i Sól; wyłączone zostały gminy: Aleksandrów (z osadą Józefów) i Komora.

9) Z powiatu Zamojskiego: miasta Zamość i Szczepietyn oraz gminy: Wysokie, Zamość, Łabunie, Skierbieszów, Suchowola; części gmin: Zwierzyniec, Mokre, Radecznica, Stary Zamość i Terespol; wyłączone zostały gminy: Goraj (z osadą), Krasnobród (z osadą), Nielisz, Frampol (z osadą) i Sułów.

10) Z powiatu Krasnostawskiego: część gmin: Łopiennik, Rudka i Czajki.

i 11) Z powiatu Lubartowskiego: część gminy Ludwin.

Ogółem miałyby wejść w skład gub. Chełmskiej: 85 całych gmin, 22 gminy częściowo, 11 miast i 29 osad, wchodzących do składu gmin.

Na załączonej mapie projektowana granica gubernii Chełmskiej oznaczona została linią czerwoną.

Ponieważ omawiany projekt rządowy nie określa zupełnie dokładnie granic projektowanej „gubernii Chełmskiej” i zadawał się częstokroć określeniem, że „część” pewnej gminy ma wejść w skład nowej gubernii, przeto ustalenie dokładne na mapie linii projektowanej gubernii jest niemożliwe. Zgodnie z brzmieniem 3-go punktu omawianego projektu rządowego ścisła granica gubernii ma być ustalona po porozumieniu z General-Gubernatorem warszawskim.

W każdym razie wszystkie 22 gminy, o których była mowa w projekcie, że częściowo mają wejść w skład projektowanej gubernii, musieliśmy w całości objąć linią graniczną. Jedynie przez gminę Zwierzyniec i przez gminę Mokre musieliśmy przeciągnąć wąski przesmyk, aby sposobem graficznym połączyć wymienione

gminy z gminami: Aleksandrów, Krasnobród i Krynica, które nie mają być włączone do nowej gubernii.

Jeżeli obecnie postaramy się obliczyć ludność katolicką i prawosławną, któraby weszła w skład projektowanej gubernii i jeżeli zestawimy procentowy odsetek jednej i drugiej ludności, wówczas wyniki obliczeń wykaże następująca tablica № 10.

TABLICA № 10¹⁾.

Statystyka wyznaniowa ludności na zakwestyjonowanym terytorjum (według projektu rządowego z 1906 r.).

Powiaty	Katolicy	0/0	Prawosławni	0/0	Protestanci	0/0	Żydzi	0/0	Ogółem
<i>Z gub. Lubelskiej</i>									
Hrubieszowski (cały)	47,017		65,471		648		19,896		133,032
Chelmski (cały) . . .	69,437		57,260		26,060		18,272		171,029
Tomaszowski (bez gminy Krynica) . .	48,717		41,852		16		13,969		104,554
Bілgorajski (bez gm. Aleksandrów i Kocudza)	62,009		30,175		—		9,761		101,945
Zamojski (bez gm. Goraj, Krasnobród, Nielisz, Frampol i Sulów)	84,613		12,022		13		13,795		110,443
Krasnostawski (gm. Łopiennik, Rudka i Czajki)	16,703		6,815		47		614		24,179
Lubartowski (gmina Ludwin)	6,731		1,683		2,693		168		11,275
Ogółem w gub. Lubelskiej	335,227	50,55	215,278	32,79	29,477	4,48	76,475	11,84	656,457
<i>Z gub. Siedleckiej</i>									
Biański (cały)	43,493		22,089		447		19,481		85,510
Konstantynowski (bez gm. Łosice, Łysów, Olszanka, Przesmyki, Chlebczyn i Czuchleby) .	38,273		6,162		10		6,301		50,746
Włodawski (bez gm. Dębowa Kłoda) . . .	41,564		42,107		5,223		10,666		108,560

¹⁾ Tablica niniejsza ułożona została na podstawie cyfr tablic № 6 i 7 (patrz str. 11 i 16).

Powiaty	Katolicy	%	Prawosła- wni	%	Protestanci	%	Żydzi	%	Ogółem
Radzyński (m. Międzyrzec i gm Żero- cin, Brzozowy Kąt, Tłuściec, Zahajki i Jabłoń)	27,230		2,568		6		9,479		39,283
Ogółem w gub. Sie- dleckiej	150,560	52,99	72,926	25,66	5,686	2,00	54,927	19,33	281,099
W obydwóch guber- niach.	185,787	51,64	288,204	30,64	35,143	3,73	131,402	13,97	940,556

Rozważenie dokładne tablicy № 10 stanowi punkt kulminacyjny naszych wywodów statystycznych. Porównawcze zestawienie cyfry ludności katolickiej z cyfrą ludności prawosławnej, zamieszkałej na tem terytoryum, które według projektu rządowego ma zostać oddzielone od Królestwa i utworzyć nową gubernię Chełmską, według załączonej tablicy wykazuje, że ludność katolicka, zamieszkała na tych ziemiach, które mają być odkrojone od gubernii Lubelskiej, wynosi 335,227 głów, zaś ludność prawosławna—215,278 głów. Cały ogół ludności, który ma odpaść od gubernii Lubelskiej, wynosi 656,457 głów, tak że odsetek katolików względem tej liczby stanowi 50,55%, odsetek zaś prawosławnych—32,79%.

Od gubernii Siedleckiej ma odpaść ogółem ludności 284,099 głów, w tej liczbie 150,560 katolików i 72,926 prawosławnych. Co do ludności gubernii Siedleckiej odsetek katolików stanowi 52,99%, odsetek prawosławnych zaledwie 25,66%.

Ogólnie zaś, na całym tem terytoryum, które ma być wykrojone z obydwóch gubernii i które ma utworzyć nową gubernię Chełmską, cyfra całej ludności wynosi 940,556 głów, w tej liczbie 485,787 katolików i 288,204 prawosławnych.

Zatem na terytoryum projektowanej „gubernii Chełmskiej“ katolicy stanowiliby 51,64% ogółu ludności, t. j. więcej, niż połowę, zaś prawosławni stanowiliby zaledwie 30,64% ogółu ludności.

Dla porównania chcemy jeszcze sprawdzić, jak przedstawiałby się skład projektowanej gubernii Chemskiej pod względem wyznaniowym, jeżeli oprzec się wyłącznie i jedynie na cyfrach „Komitetu statystycznego“. W tym celu obliczamy znów ludność

na zakwestyjonowanym terytoryum, biorąc cyfry, wykazane przez „Komitet Statystyczny“ pod datą 1 stycznia 1907 roku¹⁾, bez względu na te błędy i sprzeczności urzędowej statystyki, które omawialiśmy wyżej.

TABLICA № II.

Statystyka wyznaniowa ludności na zakwestyjonowanym terytoryum według projektu rządowego z 1906 r. (na podstawie cyfr „Komitetu Statystycznego“).

Powiaty	Katolicy	%	Prawosła- wni	%	Protestanci	%	Żydzi	%	Ogółem
<i>Z gub. Lubelskiej</i>									
Hrubieszowski (cały)	37,624		72,016		731		20,768		131,139
Chełmski (cały) . . .	60,600		70,684		27,956		18,377		177,617
Tomaszowski (bez gm. Krynica) . . .	43,282		48,662		8		13,594		105,546
Biłgorajski (bez gm. Aleksandrów i Ko- cudza)	55,322		35,214		1		10,154		100,691
Zamojski (bez gm. Goraj, Krasnobród, Nielisz, Frampol, i Sułów)	72,052		15,106		18		13,790		100,966
Krasnostawski (gm. Łopiennik, Rudka i Czajki)	15,783		7,337		63		730		23,913
Lubartowski (gm. Ludwin)	6,407		1,661		2,686		154		10,908
Ogółem w gub. Lu- belskiej	291,070	44,72	250,680	38,51	31,469	1,83	77,561	11,91	650,780
<i>Z gub. Siedleckiej</i>									
Biański (cały)	32,376		34,803		447		19,561		87,142
Konstantynowski (bez gm. Łosice, Łysów, Olszanka, Przesmyki, Chleb- czyn i Czuchleby .	32,721		8,958		19		6,302		48,000
Włodawski (bez gm. Dębowa Kłoda) . . .	49,236		35,691		5,278		19,669		109,874

¹⁾ *Prace Warszawskiego Komitetu Statystycznego*, tom XXXIII. War-
szawa, 1907, str. 50—57 oraz str. 81—87.

Powiaty	Katolicy	%	Prawosła- wni	%	Protestanci	%	Żydzi	%	Ogółem
Radzyński (m. Międzyrec, gm. Żerocin, Brzozowy Kąt, Tłusciec, Zahajki i Jabłoń)	23,672		3,449		6		9,479		36,606
Ogółem w gub. Siedleckiej.	138,005	49,00	82,901	29,43	5,750	2,04	54,966	19,51	281,622
W obydwóch guberniach.	429,075	46,01	333,581	35,77	37,219	3,99	132,527	14,21	932,402

Załączona tablica przekonywa nas, że według cyfr „Komitetu Statystycznego“ z dnia 1 stycznia 1907 r. cyfra całej ludności na tem terytorium, które ma utworzyć nową gubernię Chełmską, wynosi 932,402 głowy, w tej liczbie 429,075 katolików i 333,581 prawosławnych

Stąd wynika, że według „Komitetu Statystycznego“ na terytorium projektowanej gubernii Chełmskiej katolicy stanowiliby 46,01% ogółu ludności, a prawosławni 35,77% całej ludności.

W styczniu 1909 roku przygotowany został przez Ministerium Spraw Wewnętrznych nowy projekt oddzielenia gubernii Chełmskiej, który został zatwierdzony przez Radę Ministrów w celu poddania go pod obrady Izby Państwowej.

Nowy projekt wprowadza różne nowe ograniczenia dla ludności, zamieszkałej na tych ziemiach, które według projektu należałoby włączyć do gub. Chełmskiej, jak np. ograniczenia w nabywaniu ziemi przez polaków, istniejące w Kraju Zachodnim, zniesienie dla gub. Chełmskiej prawa wykładania w szkołach prywatnych niektórych przedmiotów po polsku i t. p.

Pod względem terytoryalnym projekt wprowadza, o ile można wnioskować, niewielkie zmiany.

W chwili gdy to piszemy, dokładne szczegóły projektu nie są jeszcze znane, to też na razie tylko w przybliżeniu można wytknąć nowo projektowane granice gub. Chełmskiej, kierując się w tej mierze ogólnymi wskazówkami nowego projektu w zestawieniu z tą granicą, którą zakresił był projekt rządowy.

Nowa gub. Chełmska ma być utworzona na następujących podstawach: 1) Gub. Siedlecka ma być skasowana i część jej

wschodnia ma wejść do składu nowej gub. Chełmskiej, a część zachodnia — do gub. Lubelskiej, wreszcie powiat Węgrowski ma być przyłączony do gub. Łomżyńskiej.

2) Z rzędu powiatów, które przetnie linia graniczna gubernii Chełmskiej, pow. Konstantynowski ma być skasowany; w swej części północno-zachodniej ma być przyłączony do powiatu Siedleckiego, a w części południowo-wschodniej do pow. Bialskiego, północna zaś i północno-wschodnia części byłyby przyłączone do pow. Włodawskiego. Zachodnia część pow. Włodawskiego przejdzie do pow. Radzyńskiego, część zaś wschodnio-południowa pow. Lubartowskiego i wschodnia część pow. Konstantynowskiego wejdą do pow. Chełmskiego; wschodnie części powiatów Zamojskiego i Tomaszowskiego będą przyłączone do pow. Biłgorajskiego. Nakoniec z reszty pozostałej w obrębie gub. Lubelskiej części pow. Zamojskiego i z północno-zachodniej części pow. Biłgorajskiego ma być utworzony nowy powiat Szczebrzeszyński.

3) Do składu gub. Chełmskiej mają wejść powiaty: Chełmski, Bialski, Włodawski, Biłgorajski, Hrubieszowski i Tomaszowski; do gub. zaś Lubelskiej należałyby powiaty: Garwoliński, Krasnostawski, Lubartowski, Łukowski, Lubelski, Puławski, Radzyński, Sokołowski, Siedlecki, Janowski i Szczebrzeszyński. Ścisłe ustalenie granic projektowanej gubernii projekt przekazuje Ministrowi Spraw Wewnętrznych. Dodajmy, że według obliczeń projektu rządowego nowa gub. Chełmska miałaby liczyć: katolików 310,000, prawosławnych 304,000 (?), żydów 114,000, innych wyznań 28,000, ogółem zaś 758,408 ludności.

Liczby powyższe podaje projekt rządowy, czerpiąc je niezawodnie z obliczeń Komitetu Statystycznego, których myłność oczywiście wykazaliśmy już powyżej. Bądź co bądź jednak nawet i te, tak mylne, na naszą niekorzyść, obliczenia, jak widzimy, nie wykazują na projektowanym dla nowej gubernii obszarze większości mieszkańców wyznania prawosławnego.

Terytoryalne zmiany nowego projektu w porównaniu z pierwotnym sprowadzają się do tego, że obszar projektowanej gubernii byłby nieco mniej rozległy, aniżeli w projekcie rządowym z roku 1906.

Mianowicie, należy dość do wniosku, że wbrew projektowi pierwotnemu następujące gminy zostałyby wyłączone z nowej gubernii: w pow. Biłgorajskim — gminy: Huta Krzeszowska (6,7% praw.), Sól (7,4% praw.), Biłgoraj (5,7% praw.), Puszcza Solska (3,0% praw.); z pow. Zamojskiego: Radecznica (5,0% praw.), Szcze-

brzeszyn (4,8% praw.), Terespol (21,2% praw.) i Zwierzyniec (10,7% praw.). Gminy te weszłyby w skład nowego powiatu Szczebrzeszyńskiego.

Prócz tego z pow. Konstantynowskiego nie weszłyby w skład nowej gubernii i byłyby przyłączone do pow. Siedleckiego: gmina Kornica (2,7% praw.), Huszlew (4,4% praw.), Swory (5,0% praw.), a z pow. Radyńskiego: gm. Tłuszc (0,0% praw.) i Zahajki (15,8% praw.).

Gminy te zawierają ogółem (patrz tablica № 6 i 7) 72,865 katolików i 4,833 prawosławnych przy ludności ogólnej 86,543 głów. Jeżeli tę ludność odjąć od ogólnej cyfry ludności, która miała wejść w skład nowej gubernii według projektu rządowego z 1906 roku (patrz tablica № 10), wówczas okaże się, że według najnowszego projektu rządowego, zatwierdzonego w dniu 26 stycznia 1909 roku przez Radę Ministrów, ludność na zakwestyjonowanym terytorium wynosiłaby 854,013 głów, w tej liczbie 283,371 prawosławnych i 412,922 katolików, skąd wynika, że prawosławni stanowiliby 33,18%, zaś katolicy 48,35% ogółu ludności.

Zgodnie z założeniem, jakie postawiliśmy sobie na wstępie, projektem utworzenia gubernii Chełmskiej i oderwania jej od Królestwa Polskiego zajmowaliśmy się w szkicu niniejszem jedynie ze strony danych statystycznych co do narodowościowego, a raczej wyznaniowego rozmieszczenia ludności na projektowanym dla gubernii Chełmskiej obszarze.

Umyslnie nie dotykaliśmy przytem tylu innych—tak licznych, tak różnorodnych i tak doniosłych względów, w których świetle rzeczony projekt, stając w kolizyi z uczuciami i interesami całego kraju i ludności projektowanego do oderwania obszaru, przedstawia się, jako źródło dotkliwych strat społecznych i ekonomicznych, zarazem jako nieuchronna ruina ekonomiczna dla niektórych miejscowości (że wymienimy, np., Siedlce), jako nieskończony labirynt szkopułów i sprzeczności w dziedzinie prawa zarówno prywatnego, jak publicznego, i jako powód nieładu i zamętu w ustroju i działaniu organów zarządu — słowem, jako pomysł, nie liczący się z rzeczywistością i wręcz niemożliwy do racjonalnego uskutecznienia.

Te i tym podobne strony danej kwestyi wykraczają poza ramy naszego zadania, które się sprowadzało do możliwie dokładnego zebrania, zestawienia i rozważenia cyfr co do liczby i składu wyznaniowego ludności na obszarze nowoprojektowanej gubernii.

Cyfry zaś te, same przez się, mówią bardzo wiele.

Cyfry te wykazują nam, że część królestwa, mająca utworzyć terytorium projektowanej gubernii Chełmskiej, wbrew twierdzeniom i dowodzeniom popleczników owego projektu, bynajmniej nie jest przeważnie zaludniona przez ludność prawosławną, która nie tylko nie stanowi tu absolutnej większości ogółu mieszkańców, ale jest znacznie mniej liczna, aniżeli wzięta z osobna sama tylko ludność katolicka danej dzielnicy.

Zarazem zestawienie statystyki wyznaniowej ludności przekonywa nas, że, chociaż na pomienionym obszarze trafiają się okolice z absolutną przewagą ludności prawosławnej, to jednak takie miejscowości nigdzie tu nie stanowią większej zwartej przestrzeni, lecz, przeciwnie, krzyżują się z wioskami i gminami, mającymi wyraźną przewagę liczebną ludności katolickiej.

Wreszcie, wyniki obliczeń statystycznych stwierdzają z całą dokładnością, że bez względu na to, iż w obu kolejnych projektach rządowych—pierwotnym z 1906 r. i obecnym, świeżo przyjętym przez Radę Ministrów—zmieniano przestrzeń i granice projektowanej gubernii Chełmskiej, i przytem nie krępowano się ani zbyt zawiłym kierunkiem granic, ani dziwacznie wydłużoną postacią całej gubernii, to przecież w żadnym z tych projektów nie wykrojono takiego obszaru, któryby ze względu na skład wyznaniowy ludności mógł uchodzić za dzielnicę prawosławną.

Słowem, cyfry wykazują niezbicie, że projekt utworzenia gubernii Chełmskiej i oderwania jej od Królestwa, zgoła nie licuje z tem założeniem, które miało być główną jego racją i sprężyną, t. j. z chęcią wyodrębnienia w osobną jednostkę administracyjną kompleksu miejscowości, zamieszkałych przeważnie przez ludność prawosławną.

Gub. Łomżyńska

MAPA

GĘSTOŚCI OSIEDLENIA

LUDNOŚCI PRAWOSŁAWNEJ

W GUB. SIEDLECKIEJ I LUBELSKIEJ.

